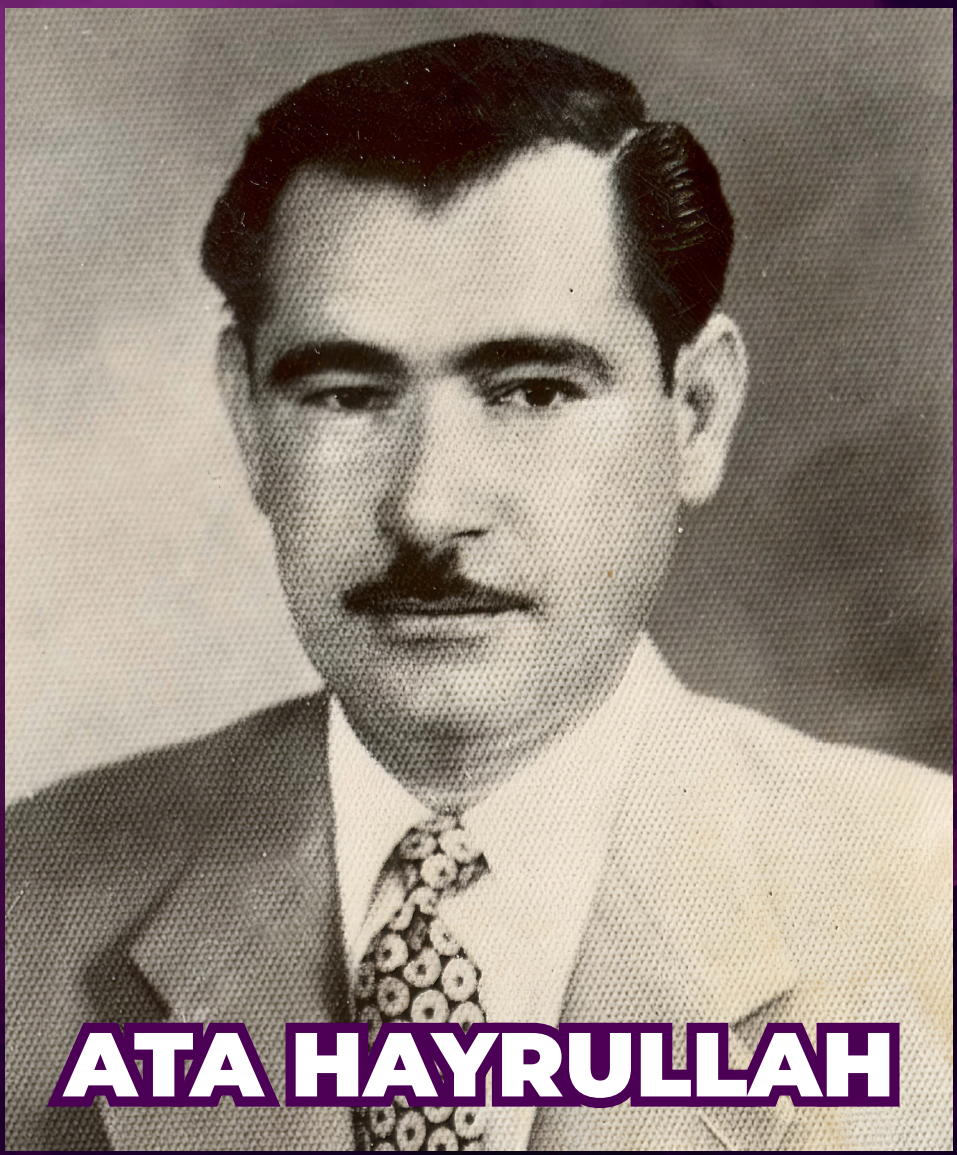
FUZÛLÎ

Kültür, Edebiyat, Sanat ve Folklor Dergisi YIL: 1 SAYI: 4 TEMMUZ-AĞUSTOS 2024

ATA HAYRULLAH

ISSN 3023-6843
9 773023 684304

Dördüncü Sayımız Münasebetiyle...
Editör'den... 3

14 Temmuz Bir İmtihandı
Erşat HÜRMÜZLÜ 4

İstanbul mu Kerkük mü - 3
Ali İhsan ÖBEK 8

İÇİNDEKİLER

03 **Dördüncü Sayımız Münasebetiyle...** / *Önder SAATÇİ*
04 **14 Temmuz Bir İmtihandı** / *Erşat HÜRMÜZLÜ*
05 **Demiral** / *Nesrin ERBİL / şiir*
06 **Kahrolsun Demokrasi Yaşasın Demokrasi** / *Mahir NAKİP*
07 **Bayrak Marşı** / *Ali ÇOLAKOĞLU / şiir*
08 **İstanbul mu Kerkük mü - 3** / *Ali İhsan ÖBEK*
10 **Kerkük Horyatları ile Harput Hoyratlarının Tematik Karşılaştırması** / *Fatma Sibel BAYRAKTAR*
12 **Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Aşkın Tezahürü - 2** / *Ramazan AVCI*
15 **Kalem Kardeşim Nusret Merdan ile Kimi Anılarım-2** / *Mehmet Ömer KAZANCI*
18 **Yeni Türkmen Nesilleri ve Halk Müziğimiz** / *Ömer TÜRKMENOĞLU*
20 **Kerkük'ün Eski Çarşı ve Hanları** / *Suphi SAATÇİ*
23 **Gökyüzünden Düşen Aşk** / *İlaf KÖPRÜLÜ*
25 **Dörtlükler** / *Nihat SAATÇİ / şiir*
26 **Eski Telâfer Oyunlarından: Toppan Oyunu** / *Rıza ÇOLAKOĞLU*
27 **26 Ağustos 1922** / *Yahya Kemal BEYATLI / şiir*
28 **Abdullah Kudsî ile İlgili Bazı Arşiv Belgeleri** / *Nâzım TERZİOĞLU*
30 **Asırlara Işık Tutan Eser: Dîvânu Luġāti't-Türk** / *Esen YAVUZASLAN*
31 **Türkmen Albümünden**

FUZÛLÎ
Kültür, Edebiyat, Sanat ve Folklor Dergisi

YIL: 1 SAYI: 4
TEMMUZ - AĞUSTOS 2024
Fiyatı : 100 TL
Yıllık Abone Bedeli: 600 TL
ISSN: 3023-6843

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Önder SAATÇİ

Editör ve Genel Koordinatör
Önder SAATÇİ

TEMSİLCİLER
M. Ömer KAZANCI (Bağdat)
Necat KEVSEROĞLU (Kerkük)
Mahir NAKİP (Ankara)
Nazım TERZİOĞLU (Erbil)

YAZI KURULU
Kemal BEYATLI
Bilge HÜRMÜZLÜ
Erşat HÜRMÜZLÜ
Habib HÜRMÜZLÜ
Mahir NAKİP
Suphi SAATÇİ
Suphi SALT
Nazım TERZİOĞLU

İdare Merkezi:
Davraz Mahallesi Çevre Yolu
Şoförler Sitesi I Blok Nu. 9
Isparta
Tel: +90 538 782 52 84
Hesap No:
Önder SAATÇİ
TR80 0020 3000 0109 6000 0000 18

FUZÛLÎ
Türkçe olarak iki ayda bir yayınlanır. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu imza sahiplerine aittir. Dergide yayınlanmış yazılar ve fotoğraflar kaynak gösterilerek alınabilir.

Tasarım
Ercan ŞİMŞEK

Baskı
Metin Copy Matbaacılık
Zeytinburnu Mah.
Gümüşsuyu Cad. No:3 K:2
Zeytinburnu, İstanbul
Tel: +90 212 483 47 91

Dördüncü Sayımız Münasebetiyle...

Önder SAATÇİ / ondersaatci@gmail.com

Henüz bir yaşımızı doldurmadık ancak dergimiz 4. sayısına ulaşmış bulunuyor. İlk üç sayıyı okuyup inceleyen okuyucularımız, dergimizin Irak Türklüğünün dil, edebiyat ve kültür varlıklarını tanıtmaya yönelik bir çabanın ürünü olduğunu görmüşlerdir. Bu tanıtma çabası hem Irak Türklerine ve bilhassa yeni nesillerine hem de Türkiye Türklüğüne yöneliktir. Öte yandan, Latin harflerinin gün geçtikçe Türk dünyasında yayılması ile dergimizin diğer Türk topluluklarınca da okunabilir duruma gelmeye başlanması bizi iyice ümitlendiriyor. İnternetin de yardımıyla dünyanın her yerine artık dergimizi ulaştırabilme imkânımızın olması bizlere yeni ufukların habercisi. Ancak bütün bu imkânlara rağmen, dergimizin okuyucu sayısını tam olarak tespit etmek mümkün değil. Belki bu durum diğer dergiler için de geçerlidir. Bununla birlikte biz, dergimizin gün geçtikçe yeni okuyucular ve aboneler kazanacağına inanmaktayız.

Dergimizin ilk muhatabı elbette Irak Türkmenleridir. 1918'de Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle bu Türk topluluğunun Türkiye'yle olan siyasi bağları koptu. Ancak kültür bağları bugüne kadar bir şekilde devam etti. Irak o tarihten 2003 yılına kadar türlü siyasi depremler geçirdi ve Irak Türkmenleri bu depremlerden en zararlı çıkan topluluk oldu. Varlığının reddinden idamlara, her türlü haksızlıktan katliamlara kadar bütün çileleri doldurdu. Ama bütün asimilasyon politikalarına rağmen bugün Irak Türklüğü yine de ayaktadır. Bunda Irak Türkmenlerinin sağlam aile yapısının, diline ve kültürüne bağlılığının önemli katkısı vardır. Ancak, bir milletin varlığını sürdürebilmesi hele bugünkü globalleşen dünyada nasıl mümkün olabilir? Globalleşme adı altında, sosyal medyanın da etkisiyle, Batı'nın bütün yozlaşmış kurumlarının ve değerlerinin akisleri hayatımızın içine sokulurken; maddi hazlar ve refah en mukaddes değer olarak insanlığa sunulurken, millî manevi değerlerin, hem nesiller hem de toplumun fertleri arasında intikali nasıl sağlanabilir? İşte, basın yayın faaliyetlerinin en değerli vasıtalarından biri olan dergiciliğin bu gidişata dur demede etkili bir silah olduğu kanaatindeyiz. Dergimizi bu kaygıyla çıkarmaya ve yaymaya çabalıyoruz. Ayrıca, Irak Türkmenlerinin 2003 sonrasında çok önemli bir fırsat yakalamış olduklarını hatırlatmak istiyoruz. Çünkü, bugün artık Türkmeneli'nin birçok bölgesinde Türkiye Türkçesi ve Latin harfleriyle Türkçe eğitim veren her kademede (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) birçok okul vardır. Bu okulların birçok sorunları olmasına rağmen bunlar Türkçenin ve Türk kültürünün kaleleridir. Bu kalelerin daha da sağlamlaştırılması lazımdır. Buradan yetişen yeni nesiller dergimizin önce okuyucuları ilerleyen dönemde de yazarları olacaktır ümidindeyiz. Bu, aynı zamanda Irak Türklüğünün Türkiye Türklüğüyle de bütünleşmesine bir katkıdır, diye düşünüyoruz. Bundan dolayıdır ki dergimizde bir yandan Irak Türkmen dili, edebiyatı ve folkloruna dair yazılar yayınlanırken bir yandan da Türk edebiyatının önemli yazar, şair ve eserlerine dair yazılara yer verilmektedir. Dergimizin böylece iki Türk topluluğu arasında bir köprü olma özelliği taşıdığına inanıyoruz.

Geçmişten Bugüne…

Dergimizin bu sayısı temmuz ve ağustos aylarını kapsamaktadır. Bu iki ay içinde tarihimizin önemli dönüm noktaları vardır. Temmuz ayı Irak Türkmenleri için 14 Temmuz (1959) gibi acı bir hatırayı barındırıyor. Öte yandan bundan sekiz yıl önceki 15 Temmuz (2016) hain darbe kalkışması da bu ayın içinde gerçekleşti. Her iki elim hadisede şehit olan kardeşlerimizi saygı ve rahmetle anıyoruz. Öte taraftan Ağustos ayı tarihimizin parlak zaferlerini içine alıyor. 26 Ağustos 1071 Anadolu'nun kapılarının Türklere sonuna kadar açıldığı Malazgirt Meydan Muharebesi'ni ve 30 Ağustos 1922'deki Büyük Taarruz sonucunda kazandığımız zaferi bugünkü Türkiye'mizin sağlam temellerinin atıldığı tarihler olarak yad ediyoruz.

Bu tarihî zaferlerin daha başka alanlardaki zaferlerimizle taçlandırılması dileğiyle…

14 Temmuz Bir İmtihandı

Erşat HÜRMÜZLÜ / ehurmuzlu@gmail.com

Manzara hâlâ gözlerimin önündedir. 16 yaşında bir lise öğrencisi, millî duygularla yüklü ve dava arkadaşlarıyla beraber halk kitlelerinin düzenlediği kutlama yürüyüşüne katılmakta.

14 Temmuz 1959 akşamı Kerkük'te iki yürüyüş vardı. Biri çok resmî, devlet memurları, sendikalar, doktorlar, avukatlar ve askerî erkân. Öteki ise tamamen halk kitlelerinin düzenlediği ve sadece Türkmenlerin katıldığı bir yürüyüş ve kutlama.

Ben, 16 yaşında lise öğrencisi ikinci yürüyüşün içinde gırtlağımı patlatırcasına millî sloganlarımızı haykırıyordum. Arkadaşlarım, dostlarım ve halkın tüm katmanlarından olan insanlarımız da sağımda solumda ve hatta benden de fazla heyecanlı bir şekilde yürüyorlar, daha doğrusu koşuyorlardı.

Öyle bir plan kurmuştuk ki zamanlamayı iyi hesaplayarak, birinci yürüyüş köprüyü geçip Atlas Caddesi'ne giriş yaptıktan sonra biz de tam arkalarına takılıp yürüyüşe katılmış olacaktık. Aramızda belki birkaç yüz metre vardı ki silahlar patladı.

Korkunç ve plansız bir dağılım başladı. Dağılın, diye sert bir ses duyduğumda etrafım neredeyse boşalmıştı. O çaresiz durumda gerisin geriye koştuğum dakikalarda birkaç defa durakladım. Çünkü anarşist militan topluluklar nerede Türkçe yazılı bir pankartın bulunduğu kahve ve mağaza varsa tahrip ediyor, yağmalıyorlardı.

Bunlar her iki yürüyüşten bayağı uzakta, ancak demek ki önceden planlanmış gibi harekete geçmişlerdi.

Evimizde de rahat bırakılmadık. Defalarca polis ve anarşistlerin baskınına uğradık. Bugüne kadar hayatta kalmış isek ötekilere yazılmamış olan bir kaderin sonucu idi bu.

Bir Kırılma noktası idi

Evet, kesinlikle bir dönüm noktası idi. Çünkü o gün millet olarak ne kadar yalnız, ne kadar mağdur ve ne kadar çaresiz olduğumuzu anladık.

Önümüzde iki seçenek vardı. Ya teslim olup kaderimize küsmüş olarak hayatımızı sürdürüp hedefsiz ve beklentisiz, dalgalara kapılacaktık veya direnip biz de varız, diye yüksek sesle haykıracaktık. Millet olarak ikinci yolu seçtik.

İşte o zaman her şey değişti. Gerçekten bir millet yeniden küllerinden doğuyor, eski nesillerin ve unutulmaz kahramanların sesine kulak veriliyor ve sıçrama yapılıyordu. Kutlu bir zaman oldu, biz vardık biz. Her kötülüğe göğüs geren, doğruları arayan, bencil çıkarlardan arınmış, sırf Allah için, millet için çalışan kitleler el ele yürüyor ve yeni bir tarih yazıyordu.

Ya dönüş mukadder olsaydı…

Benim de dostlarımın da çok sevdiği eski bir hikâye, bize çok düşündürücü gelmişti. Hikâyeyi yazan Cezayir uyruklu çok tanınmış bir yazardı.

Hikâye Cezayir direnişi arkasından, neredeyse bir milyon mücadelecinin şehit düş-

mesinden bir dönem sonrasını aktarıyordu.

Bir mektup geliyor kalanlardan birine, aslında onların şehit olmadığını, bir yerde tutulmuş olduklarını ve haftaya geleceklerini anlatıyordu.

O zaman, kimler kara kara düşünürdü? Tabii ki, o zaman uyum sağlamayanlar, milleti yanlış yönlendirenler ve artık mevcut durumdan faydalanmaya başlayanlar.

Peki bugün buna benzer bir durum olsa… Farz edelim, Nejdet Koçak'a, Abdullah Abdurrahman'a, Rıza Demirci'ye ve ötekilere ne diyeceğiz?

Hiç düşündünüz mü?..

DEMİRAL

Milyonların gözünde milyonlar kazandın sen
Milyonların kalbinin atışını bir bilsen
Türk'e şan kazandıran Türk evladı Demiral
Senin el kaldırmanla gönüller oldu gülşen

Yürekler titrer oldu her adım atışınla
Tüm gönüller şenlendi şana şan katışınla
Ankara, Kerkük, Bakü yedi devlet yüreği
Gurur kaynağı oldu eğilmeyen başınla

Sana kucağın açmış tüm bozkurtlar diyarı
Azminle inancınla hasmın kaçtı ayarı
Başın dik adımın sert ey atalar evladı
Yılma, başarıya koş masal kalmasın yarı

Nesrin ERBİL

Türkmeneli'nden Türk'ün Dilinden

Kahrolsun Demokrasi Yaşasın Demokrasi

Mahir NAKİP / mnakip@yahoo.com

Toplumlar ve bilumum sosyal kurumlar, bir makineye benzetilemez. Makinede bir parça bozulursa diğer aksamı da çalışmaz ve sistem durur. Toplumlarda veya toplumların kurdukları müesseselerde durum böyle değil. Bir birimin bozulması, diğer birimlere kısa ve orta sürede sirayet etmez; ama sıkıntı uzun süre devam ederse topluma zarar verebilir. Tersi de geçerlidir. Bozuk bir toplumda bir müessese mükemmel çalışarak diğer birimleri teşvik edebilir, yüreklendirebilir ve harekete geçirebilir. Dünya tarihinde birçok sosyal hareket ve hatta ayaklanmalar böyle başlamıştır. Bir milletin uyanışı veya bir topluluğun cılız bir feryadı veya isyanı zamanla büyümüş ve topyekûn bir devrime kadar gitmiştir.

2003 yılından sonra Irak'ta uygulanan sistem anarşizmden başka bir şey değildir. Çünkü Saddam'ın düşmesi, büyük ölçüde devletin düşmesi demek olacağını kimse tahmin edemiyordu. Maalesef büyük ölçüde öyle oldu. Kısa sürede kim neyi eline geçirdiyse, yanına kâr kaldı. Her yer ve her şey fütursuzca yağmalandı. Nitekim en basitinden Kerkük'te bütün devlet binaları Kürt siyasi gruplarının, partilerinin ve sivil kuruluşlarının eline geçti; bugüne kadar kimse sesini çıkarmadı. Yüzbinlerce insan devletin binalarına ve arsalarına el koydu. 2017 yılına kadar şehir ciddi ölçüde Kürtleştirildi.

2017'de KDP'nin öncülüğünde yürütülen referandum macerası fiyasko ile sonuçlanınca şehrin yönetimi bu sefer Araplara geçti. Son milletvekili ve mahallî idareler seçimlerinde son altı yıl içerisinde Kerkük'te ciddi Araplaştırma politikası güdüldüğü ortaya çıktı. Tabii ki bütün bu kanunsuz ve kasıtlı politikalar Türkmenlerin hacmini küçülttü ve şehrin etnik yapısı içinde Türkmenlerin oranını düşürdü. İster Kürtleştirme ister Araplaştırma politikaları olsun bunlar karşımıza hep bir oldu bitti olarak çıkıyor ve günümüzde bir emrivaki olarak önümüzde duruyor.

Siyasi sahada Türkmenler her ne kadar giderek kan kaybediyorsa da Kerkük'te mesleki kuruluşlarda ağırlıklarını korumaya devam ediyorlar. Nitekim kurulduğundan beri Kerkük Ticaret Odasının başkanı ve yönetimi Türkmenlerdedir. 2021 Mühendisler Odasını Türkmenler kazanmıştı. Geçen Şubat ayında Tabipler Odası ve Eczacılar Odasında da seçimler yapıldı. Tabipler Odasında seçim çekişmesi Türkmenlerle Araplar arasında olurken, Eczacılar Odasında da Türkmenlerle Kürtler arasında oldu. Tabipler Odasındaki seçimlerde 777 oydan 326'sını Arap aday alırken 440'ını Türkmen aday alarak oda başkanlığını kazanmıştır. Eczacılar Odasında ise toplam 926 oydan 365'ini Kürt aday ve 537'sini Türkmen aday alarak yine bir Türkmen başkan seçilmiştir. Bu sonuç çok şeyi göstermektedir. Her şeyden önce başka bölgelerden kaydırılan Kürt ve Arap nüfus tamamen eğitimsiz ve bir güruh olmaktan başka bir şey olmadıkları ayan beyan ortadadır. Böylesi düzensiz, plansız ve kasıtlı iskânlar demografik yapıyı değiştirebilir; ama o şehirde anarşiyi, hırsızlığı ve ahlaksızlığı körükler. Nitekim, şehirde dilencilerin ve artan soygunlarda tutuklananların hiçbirisi Türkmen değildir.

Türkmenlerin bu mesleki kuruluşlardaki başarılarına gelince hiç de küçümsenecek bir başarı değildir. Evet geçmiş itibariyle bütün Türk, Arap ve İngiliz kaynakları Kerkük'ün halis muhlis bir Türkmen şehri olduğunu gösteriyor; ama bugün şehir ciddi anlamda demografik değişime maruz kalmıştır. Ona rağmen şehrin elit, okumuş, eğitilmiş ve asıl sahiplerinin Türkmenler olduğu görülmüştür. Unutulmamalı ki bir şehrin beşerî ve kültürel varlığı çok önemli ve can alıcıdır. Nüfus dokusu olarak Kerkük'ün ciddi bir kimlik değişimini yaşamakta olduğu bir gerçektir; ancak şehrin can alıcı damarları olan doktorların, eczacıların, mühendislerin ve tüccarların kısacası aydınların büyük bir dilimi Türkmen'dir ve hâlâ şehrin Türkmen olduğunu göstermektedir. Anlaşılıyor ki nüfus tek başına bir şehrin etnik dokusunu belirleyemez.

Dikkat edilirse adı geçen meslek kuruluşlarının devletle ilişkisi olmakla beraber, bağımsız ve serbest meslek erbabı kesimini ihtiva etmektedir. Bu önemli bir potansiyel ve iyi değerlendirilmesi gereken bir kaynaktır. Bu alanlara doğru yönelmek, yoğunlaşmak ve ağırlık vermek farklı bir deneme olabilir ve Türkmen toplumuna yeni bir ivme kazandırabilir. Ayrıca kadınlar birliği, gençler birliği, yazarlar birliği, spor kulüplerini güçlendirmek ve beslemek elzemdir.

Sözde demokrasi, Kerkük şehrinin dokusunu ciddi manada bozarken, gerçek demokrasi Türkmen toplumuna moral kaynağı olabilmekte ve yeni bir istikamet gösterebilmektedir. Yani "Kahrolsun sahte demokrasi, yaşasın gerçek demokrasi"nin bir paradoksu gösterirken bir realiteye dönüştüğü de aşikârdır.

BAYRAK MARŞI

Dalgalan ey bayrağım
Sesim rüzgâra söyle
Gökte yanan çırağım
Rengin bahara söyle

Duyur tatlı dilimi
Yüce asmana söyle
Yurdum Türkmeneli'mi
Bütün cihana söyle

Biz Irak'ta yaşarız
Dosta düşmana söyle
Dilimizle coşarız
Cümle lisana söyle

Dalgalan ey bayrağım
Zirveler hakkın senin
Mavi beyaz çırağım
Türkmence şarkın senin

Ana dilimin rengi
Mavi bayrağım söyle
Yüreğimin ahengi
Övünç kaynağım söyle

Davam dilimdir benim
Ey şanlı bayrak söyle
Ruhum kalbim bedenim
Vatanım Irak söyle

Hilal ile yıldızın
Milletimin simgesi
Soyundanım Oğuz'un
Dilim kimlik belgesi

Bayındır Türkmeneli
Atamın barkı söyle
Okumak ana dili
Türkmen'in hakkı söyle

Dalgalan ey bayrağım
Cümle cihana söyle
Dilim gurur kaynağım
Cümle lisana söyle

Dalgalanan mavi ak
Bayrak onurdur söyle
Ana dilim konuşmak
Büyük gururdur söyle

Dalgalan ey bayrağım
Süsle gökleri süsle
Göklerdedir uçmağım
Zorlukları göğüsle

Dalgalan ey bayrağım
Rüzgâra şarkı söyle
Göndere asılmağım
Türkmen'in hakkı söyle

Hürriyetin bedeli
Şehitler kanı söyle
Kahraman Türkmeneli
Irak'ın şanı söyle

Ali ÇOLAKOĞLU

İstanbul mu Kerkük mü - 3

Ali İhsan ÖBEK / urfalihsan@gmail.com

Bundan önceki yazımızı Fāʾiż'in Kerkük ve Kerküklülerin dillere destan misafirperverliği ve cömertliğine dair görüşlerine ayırmış ve özetle demiştik ki: 'Misafirini ağırlamak için *biryan* kebabı alma imkânı bulamayan en gariban Kerküklü bile *bir yan*dan yüreğini/ciğerini, *bir yan*dan bedenini/vücudunu *biryan* kebabı yapar da konuğunu aç bırakmaz'.

Bu yazıyı ise Fāʾiż'in –ruhun gıdası olan– müzik ziyafetine dair beyitlerine tahsis edeceğiz. Ancak, önce –kasideyi Lâtin harfleriyle ilk yayımlayan– saygıdeğer hocamız Suphi SAATÇİ'nin ilgili değerlendirme ve tespitlerini aktarmamız, söz konusu beyitleri anlamamız açısından da yararlı ve yerinde olacaktır:

"Şiirinde Kerkük'ün musiki kültürüne de vurgu yapan Fâiz coşarak makam ve yöreye özgü hoyrat ve bestelerin nağmelerine işaret etmiştir. Makamlardan Saba, Segâh-ı Şeyhânî, İbrahimî ile hoyratlardan Muhalif, Beşîrî, Kesik (Kesük) ve Matar(ı) ile yükselen nağmeleri, Sultan Abdülaziz Han'ın musiki takımına benzetir. Hoyrat meyanları olan "ya Halîlî", "oy men elinden" veya "başına dönüm" avazları eşliğinde "dağlar dağlar" ve "yağlığın hani" besteleri (türküleri) gibi Kerkük'ün sanat değeri yüksek musikisini göklere çıkarır. Musiki nağmelerini Hz. Davud'un ezgilerine benzeten Fâiz, mesire yerlerindeki ağaçların bile aşka gelerek Şeyhanî halk oyunlarına eşlik etmeye heveslendiğini söyler." [Suphi SAATÇİ, "Kerküklü Fâiz ve Yayımlanmamış Bir Kasidesi", Kardaşlık, Temmuz-Eylül 2019, S. 83, s. 19].

Fāʾiż –münhasır bir yazıyla ayrıca ele alacağımız– mesirelere çıkan ve;

O ḫāk ehliyle ḥüsn-i ṣavt ü ḥüsn-i ṣūreti gūyā
Ḳılubdur lāzım u melzūm ezelden faż-ı Rabbānī

beytinden de anlaşılacağı üzere Allah vergisi güzel sesli Kerküklülerin müzikli eğlencelerini çok zengin ve bir o kadar da renkli tasvir etmiştir:

*Kimi **İbrāhimī** oḳur meyānda **yā Ḫalīlī** dėr*
Ṣalur hep ḫażrevātıŋ خضروتك *ḳalbine maḥrūr-ı nīrānī*

*Kimi **ḫoryat** oḳur kimi **beşīrī** ol **beşīri**yle*
Ḳudūm-ı şādiye tebşīr ėder ḳalb-i pür-aḥzānı

*Kimi oḳur **kesik** dėr āḫirinde **oy men eliŋden***
*Keser birden **kesik**le aṣl u ferʿ-i ʿaḳl-ı insānı*

*Kimi oḳur **maṭar** ḫoryatını dėr **başına dönnüm***
***Maṭar**la ebr[i] gözden yaġdırır giryān ü bārānı*

Kimi şarḳī oḳur sūz ile şarḳ u ġarbı ḥarḳ eyler
*Kimi dėr beste-i **dağlar** kimisi **yaġlıġıŋ hanı***

İşte *İbrāhīmī*, *yā Ḫalīlī*, *ḫoryat*, *beşīrī*, *ke-*

sik, *maṭar[ı]*, *oy men eliŋden*, *şarḳı*, *dağlar*, *yağlığıŋ hanı*, *başına dönnüm*…ile temsil edilen bu renkli tasvir ve manzaranın –müzik kabiliyeti gelişmemiş olanlarca– *her kafadan bir ses çıkmak*la ilişkilendirilmesi ihtimalini de meskût geçmemiş olan Fāʾiż, Kerkük müziğinin sadece mesirelik ve teferrüç yerlerinde karşılaşılan amatörce bir eğlence olmadığını vurgulama ihtiyacı hissetmiştir: Kerkük'te müzik, şehrin her köşesinde icra edilen, üst düzey ve profesyonel bir sanattır. O kadar ki bu profesyonellik Osmanlı saray bando ve orkestrasını, *mūzīḳa-i hümāyūn*u aratmaz dense yeridir:

Naġamdan böyle bir her kūşesinde çalınur gūyā
Serāser ṭaḳım-ı mūsīḳa-i ʿAbdü'l-ʿazīz Ḫānī

*

Büstān-ı Mülk'e göre Kerkük'te hayata gözlerini açan bebek, müzikle beşikten kertmedir: Annesinin, anneannesinin… beşik başında okuduğu ninni ve hoyratlarla müzik kulağı gelişen, usul ve makamlara aşina olan bebekler, beşikten mezara kadar müzikle iç içedir. O nedenle, beşikte ağlayan bebeğin ağlayışı bile klasik Türk müziği makamlarından biriyledir. Önemle belirtmek isteriz ki Fāʾiż'in bu görüşünü, basit bir edebî mübalâğa ile izah etmek yerine, Kerkük'ün; sesiyle, sözüyle ve sazıyla Türk müziğinin en velût birkaç merkezinden biri olmayı başarabilmiş ve bunu günümüze kadar sürdürebilmiş olmasıyla ilişkilendirmek çok daha hakkaniyetli ve isabetli bir yaklaşım olacaktır:

Maḳāmata o ġāyet āşinā gehvārede ṭıflı
Uṣūl-i mūsiḳīden ḫāric ėtmez laḥn-i giryānı[1]

1 Anladığımız kadarıyla –Farsçada 'ağlayan, ağlayıcı' demek olan– *giryān* kelimesi Kerkük dolaylarında 'ağlama, ağlayış, feryat…' anlamında [da] kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Aynı kullanış söz gelimi Ṣāfī'nin şu tarih beytinde de söz konusudur:
Dėdi tārīḫini giryān ile Ṣāfī mühmel
Terk-i devrān ėderek vardı ġurūba Ḫurşīd

Bebekler şöyle dursun… Fāʾiż'e göre Kerküklü olan her şey müzikten nasibini almıştır: Bu cümleden olmak üzere meselâ Kerkük'ün tanyeli bile musiki hususunda uzmanlaşmıştır! Aynı zamanda bir makam adı da olan *ṣabā* rüzgârının serin ve hoş esintisi ağaçlara bile *uṣūl* öğretir! Ağaçların dahi naz ve eda ile bir sağa bir sola salınması ondandır:

***Ṣabā**sı da maḳāmāta **muḫālif** muṭlaḳā esmez*
Uṣūl üzre ėder gülzārda eşcārı cünbānī

Son olarak, ağaca ve rüzgâra bile tesir eden Kerkük müziğinin, etki ve gücünü sadece muhtelif makamlardan ve güzel/yanık seslerden almadığının altını çizmek isteriz:

Fāʾiż'e göre Kerkük müziği, sözleriyle de çok müstesna bir yere sahiptir. Şöyle ki Kerkük müziği 'hak ve bâtılı net bir şekilde ayırt eden etkili ve fasih/beliğ söz'e beste yapar. Daha açık ifadeyle Kerkük müziğinin sözleri lâf derekesine inmeyen, kafiye uğruna serdedilmeyen hikemi sözlerdir. *Faṣlü'l-ḫiṭāb*daki inceliğe vâkıf olan bir dinleyici, güftelerdeki bu inceliği de hemen fark eder:

Eger ḳābil ola faṣlü'l-ḫiṭābıŋ derkine sāmiʿ
Ėder her naġmesinden derk biŋ Dāvûd'uŋ elḥānı[2]

***

2 *Ṣāḥib-i faṣlü'l-ḫiṭāb –Mezāmīr* ile mazmunlaşmış– olan Hz. Davud'dan kinayedir: *Ve şeddednā mulkehû ve āteynāhu'l-ḥikmete ve faṣlu'l-ḫitāb* (: 'Hem mülkünü güçlendirmiş, hem de kendisine hikmet ve hakkı batıldan ayırt etme kabiliyeti vermiştik.' *Ṣ[ād]* Suresi, 20. Ayet).

Kerkük Horyatları ile Harput Hoyratlarının Tematik Karşılaştırması

Fatma Sibel BAYRAKTAR / fsibel@trakya.edu.tr

Horyat/hoyrat, Azerbaycan'dan Kerkük'e kadar uzanan, üç devletin sınırları içindeki Türkleri birbirine bağlayan çok önemli ve yaygın bir sözlü edebiyat türüdür. Klasik edebiyatımızın rubaileri neyse, halk edebiyatımızın horyat/hoyratı da odur denebilir. Daha çok erkekler tarafından söylenen horyatlar, halkın günlük yaşamının her anında var olmakta ve öteki türlere göre daha çok sevilmektedir. Kerkük horyatlarının bir taraftan Urfa, Diyarbakır havalarına bir taraftan da Azerbaycan bayatı ve Harput hoyratlarına geniş ölçüde benzerlikleri de bulunmaktadır.

Prof. Dr. Gazanfer Paşayev'e göre "milletin toplumsal hayatının tüm alanlarına etki yapan, onun maneviyatını, dünya görüşünü, beşerî duygularını yansıtan, his ve heyecanını, sevinç ve kederini, olaylarla münasebetini, sevgi ve nefretini, çevreye münasebetini, dilek ve isteğini, hayat isteğini, intizar ve hasretini, iç dünyasını, mücadele dayanıklığını, mutluluk ve onurunu, inanç ve itikadını, namus ve yiğitliğini, mertlik ve şecaatini, iyi amel ve vicdanını, temiz adını, zulme ve adaletsizliğe karşı yaptığı mücadeleyi, acı ve ızdırabını, vefa, sadakat ve itibarını, azaplarını, vatana, millete bağlılığını, vatan topraklarının dokunulmazlığını ve kutsallığını, vatan hasretini, ayrılık, hicran ve firakını, gurbet hislerini, insan severliğini, insana münasebetini, şikâyet ve hoşnutsuzluğunu, gazap ve hiddetini, ümit ve arzularını, emeğe münasebetini, kadere küskünlüğünü, fakirlik ve ihtiyaçtan ileri gelen gamlı hayatını, iftihar, mağrurluk, dostluk, irade, iyimserlik hislerini, teselli ve gamını, sıkıntısını, serzeniş, başa kakma, öğüt nasihatini ve hikmetini, hayat tecrübelerini, aile münasebetlerini şiirin büyüleyici diliyle ifade eden ölmez hoyrat ve maniler, Irak Türkmen folklorunun ana konusudur"[1]
Gelişen teknoloji sayesinde musıki bağları da artmıştır. Muhalif, Beşiri, kesik hoyratlar Urfa, Diyarbakır, Elazığ ve Kerkük'ün müşterek hoyratlarıdır.

Aşağıdaki horyat/hoyratların sözleri üç ayrı devlet sınırlarında kalan Türklerin aslında aynı düşünceleri hemen hemen aynı söz dağarcığı ile dile getirdiklerini bizlere göstermektedir:

Kerkük varyantı
Güle naz
Bülbül eyler güle naz,
Girdim dost bağçasına
Ağlayan çoh, gülen az

Azerbaycan varyantı
Men âşıkam gülen az
Bülbül eyler güle naz
Harap kalsın bu dünya
Ağlayan çok gülen az

Elazığ varyantı
Gülenaz, gülenaz
Bülbül eder güle naz
Gezdim hicran bağların
Ağlayan çok gülen az

Bir Irak Türkünün yüreğindeki derdi anlatabilme kudreti ile Elazığlınınki birbirine denk görünmektedir:

Oda yandı	*Nem arttı*
Üregim oda yandı	*Yağmur düştü nem arttı*
Ahım deryaya düştü	*Men ektim ağyar derdi*
Balıklar suda yandı	*Gamdan başka nem arttı?*
Su septim oda sönsün	*Koç idik koçan olduk*
Septiğim su da yandı	*Çobanımız namarttı*!
(Kerkük)	(Samet Debbağ-Kerkük)

Elazığ ise Irak Türklerinin kaderini yaşamadığından en büyük dertler de kişiseldir. Buna rağmen acının feryadı aynı güçlü söyleyişle dile gelir:

Al yanaktan, al yanaktan
Gül kokar al yanaktan

1 Gazanfer Paşayev (1998) *Irak Türkmen Folkloru,* Kerkük Vakfı, İstanbul, s.134.

Yandı yürek kül oldu
Bağrını dağlamaktan
Dalda yaprak kalmadı
Yarama bağlamaktan
Deryalar cışa geldi
Yaş döküp çağlamaktan
O yâr burdan gideli
Hal kaldım ağlamaktan (Elazığ)

Şehrin adının anıldığı horyatlar Kerkük'te sıkça dile getirilir:

Sene Kerkük,
Yıl Kerkük sene Kerkük
And olsun Türklüğüme
He dönnüğ sene Kerkük

Men Kerkük'ün kuşuyam,
Aşkının sarhoşuyam
Sormasam özü sorar
Gamnen kapı komşuyam

Elazığ/ Harput hoyratlarında şehrin adı fazlaca anılmaz bunun nedeni hilal ve yıldızın altında yaşıyor olmanın rahatlığı olsa gerektir:

Bu sular meste gider
Dolanır dosta gider
Yıkılası Harput'a
Sağ gelen hasta gider

Şehre can veren sular horyat/hoyratların baş konuğudur:
Hasa damlar
Su geli Hasa damlar
Bu damlar o damlardı
Hanı o has adamlar (Kerkük)

Karşıda Fırat gördüm
Ölümü murat gördüm
Sevda derdi görmeyen
Demesin ki dert gördüm (Elazığ)

Ölüm ayrılıkların en onulmazı olduğundan üzerine çok söz söylenmiş bir konudur. Hem Kerkük hem de Harput hoyratları ölüm konusunda derin söylenmişlerdir:

Bu dağlar kömürdendi
Geçen gün ömürdendi
Feleğin bir kuşu var
Pençesi demirdendi (Kerkük)

Yer yedi
Asman sekiz, yer yedi
Nice bin kahramanı
Felek büktü, yer yedi (Kerkük)

Almadan
Kokun aldım almadan
Bir de yüzün göreyim
Tanrı canım almadan (Elazığ)

Bülbülüm bağ gezerim
Aşığım dağ gezerim
Yüz yerde yüz yaram var
El sanır sağ gezerim (Elazığ)

Sevgilinin vefasızlığı, kavuşamama gibi sebepler gönülden gönüle yol olmuştur daima..
Yara mennen
Haber ver yara mennen
Ruhtan aziz neyim var?
Armağan yâr'a mennen! (Samet Debbağ-Kerkük)

Bahçede serinde gel
Hayva nar degende gel
Hasda düştüm gelmedin
Bari can verende gel! (Elazığ)

Dost-düşman ikilemi öğütlerle dinleyicinin kulağına ulaştırılır:
Düşde gör
Hayalde gör, düşde gör
Düşenin dostu olmaz
İnanmazsan düş de gör! (Kerkük)

Düş de gör, düş de gör
Hayalde gör, düşde gör
Dostun kim, düşmanın kim
Hele bir kez düş de gör! (Elazığ)

Kötü gün ortak söylem getirir:
Güne düştüm
Kölgeden güne düştüm
Heber ver zalim yâra
Dediği güne düştüm! (Kerkük)

Güne düştüm güne düştüm
Gölgede güne düştüm
Felek gözün kör olsun
Dediğin güne düştüm! (Elazığ)

Görüldüğü gibi kader aynı olmasa da benzer durumlarda ruhtan geleni sözlere dökmede benzer yollar katedilmekte yürekten gelen benzer sözcüklere dönüşmektedir. Sözlü edebiyat insandan insana bir gönül bağı olduğunu bir kez daha bize göstermiş bulunmaktadır. Benzerliklerimizi farklılıklarımızı derlemek bize nice yollar sunacaktır.

Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Aşkın Tezahürü - 2

Ramazan AVCI / ramazanavci_@hotmail.com

Onun şiirdeki büyük ustalığı bu mısralarındaki derin duyuş ve sadeliğin arkasında gizlidir.

Abdurrahim Karakoç'la yaptığımız bir mülakatta, sosyal konuların dışında aşk, gurbet, tabiat gibi temaları bu kadar güzel kaleme alırken neden bu tür şiirlere az yer verip taşlamalara çok yer verdiğini sorduğumuzda şu cevabı vermişti: "Efendim, bülbülden, gülden, tabiattan, geceden, yıldızdan, aydan, şafaktan, aşktan söz etseydin bundan daha iyi olurdu, diyenler var. Ben onlara fırsat bulamadım ki... O dedikleri âlemi bulabilmek için bu kötülüklerin yıkılması lazım. Kötülükleri yıkayım ki o güzelliklere varabileyim. Yılan taşlamaktan bülbül sesi dinlemeye vakit bulamadım."[1]

İşte, yılan taşlamaktan bülbül sesi dinlemeye vakit bulduğu, kalbinin sesini dinlediği zaman ortaya gönül tellerimizi titreten o güzel şiirler çıkmaktadır. Yunus Emre, asırlar öncesinde,

İşidin ey yarenler aşk bir güneşe benzer
Âşkı olmayan gönül misal-i taşa benzer

diyerek gönül ile aşk arasındaki ilişkiyi dile getirmiş, içinde aşk bulunmayan gönlü taşa benzetmişti. Karakoç da manevi ustası Yunus Emre gibi gönlünde sevgi bulunmayan insanda yüce davaların barınmayacağını ifade etmektedir:

Düşmese gönle aşkın cemresi
O gönülde sevgi, şefkat barınmaz
Edep, iffet temizliğin meyvesi
Pis bedende ulvi maksat barınmaz[2]

Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Aşkın Hâlleri

Abdurrahim Karakoç'un şiirlerinde aşkın başlangıcından bitimine kadar bütün hâllerini görmek mümkündür. Her şey gönlüne aşk ateşinin düştüğü an başlar. Aşkın ilk hâlinin yaşandığı bu ilk karşılaşmada yârin görüntüsü âşığı derinden etkiler:

Teri yağmur, bedeni kar,
Yola yağar, güle yağar,
Anlattığım masal değil
Hayal desem hayal değil
İnsan desem inanmazlar.[3]

O ateşten bir gömlek giymiştir artık, dönüşü yoktur. Bu durumu sevdiğine itiraf eder:

İster ağla, ister uyu bebeğim
Yüreğime kundakladım ben seni
Yakacaksan yak da kurtul ne deyim
Ateş diye kucakladım ben seni[4]

Yüreğine kundakladığı, ateş diye kucakladığı şey sevgilinin bedeni değil sevdasıdır.

1 Ramazan Avcı, "Halk Şairi Abdurrahim Karakoç, Hayatı, Sanatı ve Şiirleri", Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum 1986, s.10

2 Abdurrahim Karakoç, *Gerdanlık III*, Alperen Yayınları, Ankara 2005, s.228

3 Abdurrahim Karakoç, *Dosta Doğru*, Alperen Yayınları, Ankara 2006, s.139

4 Abdurrahim Karakoç, *Yasaklı Rüyalar*, Alperen Yayınları, Ankara 2000, s.102

Sonra âşığın hayal kurma dönemi başlar.

Ay ışığı pencereden girende,
Senden yana hayal kurmak ne güzel.
Ya bir otobüste, ya bir trende,
Gurbet ilden sana varmak ne güzel[5]

Aşkın mayası tutmuştur artık:

Nereye baksa orada sevgiliden bir iz, işaret görmeye başlar:

Hep senin renginde görünür bahar
Yaprakta yeşilin gülde kokun var
Yama yama kalbimdeki yaralar
Sıra sıra dikişinde sen varsın[6]

Abdurrahim Karakoç, sevgilinin fizikî varlığına değil sevgilinin üzerinde bıraktığı izlenimleri ve ona olan duygularını dile getirir. Aldığı kültür ve sanat terbiyesi bunu gerektirmektedir. O, aşk yolunda Mecnun'un, Kerem'in, Ferhat'ın varisidir.

Sen: Çamlı dağlarda ağaran şafak
Sen: Duru göllerin nilüferisin
Sen: Engin ovada sararan başak
Sen: Umut kaynağı, alın terisin[7]

Karakoç, aşkını su gibi, çiçek gibi saflığı, temizliği, güzelliği temsil eden doğa unsurlarıyla tanımlıyor. Onun nezdinde sevgili "umut kaynağı", "alın teri", "Hakk'ın vergisi", "güzelliğin canlı sergisi", "kalp yarasının emin sargısı", "gönülde saplı aşk hançeri"dir.

Sevgili için dua ve güzel dileklerde bulunurken de dostu tabiattan yararlanır:

Senin ak alnından gök gözlerinden
Önce dallar sonra yapraklar öpsün.
Eğilsin yıldızlar tutsun elinden
Gecelerden sonra şafaklar öpsün.

Yazışmalar, haberleşmeler aşkın üçüncü safhasını oluşturur. Şair sevgilisinden gelecek bir mektup için günlerce postacının yolunu gözler durur, beklemek dayanılmaz bir hâl alır. Mektupların gecikmesi şairin içine bir kurt düşmesine yol açar. Postacı ile dramatik bir diyalog başlar:

Uykumu dağıtan korkulu düşler;
Gün biter, her gece yeniden başlar.
Bir "evet" dünyayı bana bağışlar
Sevgilimden mektup var mı postacı?[8]

Hani bir divan şairi (La edri),

Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkit ne bilir
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâat

demişti ya. Abdurrahim Karakoç da hasretin ne olduğunu bana sor, diyor şiirinde:

Hasret nedir? Yarına sor, düne sor
İnanmazsan dönder- aktar gene sor
Sensiz geçen geceleri bana sor
Saatleri yıl olmadan tükenmez[9]

Karakoç'un vuslat vakti ise alışılmışın dışında bir zamandır:

5 Abdurrahim Karakoç, *Dosta Doğru*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1988, s.46
6 *age.*, s.12
7 *age.*, s.19
8 *age.*, s.47
9 *age.*, s.75

Seher yeli çamları, çavdarları tararken
Dağlar göller üstüne sisten perde örerken
İlkbaharın ilk gülü kılıfını yararken
Sonbaharda son yağmur yollara yağarken gel[10]

Bu renkli tabiatı meydana getiren her unsur vuslat zamanını tayin etmekle vazifelidir.

Ve aşkın dördüncü merhalesi olan ayrılıklar başlar. Abdurrahim Karakoç'un bahtına da bu sevdadan ayrılık düşer.

Karagözlüm kavuşmayı beklerken
Ayrılığın vakti geldi duydun mu?
Beraberce diktiğimiz çiçekler
Açılmadan önce soldu, duydun mu?[11]

Kavuşmak nasip olmaz. Kaderdir bu, deyip razı olmaktan başka çareleri yoktur. Peki, bunca yaşanmışlıklar, gönül yarası unutulur mu? Mihriban da bu soruyu sorar ve şu cevabı alır:

Düzen böyle bu gemide
Eskiler yiter yenide.
Beni değil, sen seni de
Unutursun Mihriban'ım.[12]

Aşkın beşinci ve son merhalesi, mecazi aşkın yerini ilahi aşkın almasıdır. Mihriban'ı gönlündeki türbeye gömdükten sonra mecazi aşk biter, âşık gerçek maşuku bulunca Leylâlar, Mihribanlar el olur artık:

Her ne kusur varsa, geçen zamanda;
Suçsuzdur aynalar elâ gözlü yâr.
Mecnunlar Mevlâ'yı bulursa canda,
El olur Leylâlar elâ gözlü yâr.[13]

Artık bir Kerem gibi, Ferhat gibi değil Yunus gibi yollara düşüp "Mutlak Güzel"in izini sürmeye başlar.

Girdim yeşilden sarıya
Sordum ölüye, diriye
Çiçeği verdim arıya
Ballarda seni aradım.[14]

Özetle, Abdurrahim Karakoç'un sanatçı kişiliğini yansıtan şiirler, özellikle aşk temasını konu aldığı şiirlerdir. Özgün mecaz, imge ve söyleyişlerle halk şiirine taze bir nefes getiren Abdurrahim Karakoç; aşkı derinden yaşamış, sevdiğini Mihriban ismiyle sembolleştirmiş, Türk insanı da Mihriban'da kendi duygusunu bulmuştur. Onun aşk konulu şiirlerinde beşerî aşktan ilahî aşka doğru bir yönelme vardır. Herhangi bir tarikatla bağlantısı olmayan şair, zamanla beşerî aşkın geçici olduğunu anlamış ve Allah aşkını dile getiren şiirler yazmıştır. Böylece aşkın bütün merhalelerini yaşamış ve şiirleriyle seven gönüllere tercüman olmuştur.

10 *age.*, s.53
11 *age.*, s.20
12 *age.*, s.32
13 *age.*, s.16
14 Abdurrahim Karakoç, *Suları Islatamadım*, Ankara 1983, s.62

Kalem Kardeşim Nusret Merdan ile Kimi Anılarım-2

Mehmet Ömer KAZANCI

"Şafak'ta toplanan üç dosttuk. Şiir ve edebiyat her yanımızı sarmıştı. Tutsağı olmuştuk âdeta. Günlük ekmek kadar aziz ve değerliydi bizler için. Yani ben, Mehmet Ömer Kazancı ve kardeş kadar aziz, dostların en güzeli rahmetli İsmet Özcan için. Üçümüzün de, şiir ve edebiyat, yaşamımızın bir yol haritası idi âdeta. Kültür, hayatımızın ortasındaydı. Dilimiz bizler için dillerin en güzeliydi. Üçümüz de Erbil'de yaşıyorduk. Yazdığımız metinlerin ilk dinleyicisiydik. Dostluk ortamı içinde değerlendiriyorduk yazdıklarımızı. Dostluk kapımız herkese açıktı. Kazancı ile komşu idik. Birbirimizi görmek için zamanın gece veya gündüz oluşunu zerre kadar önemsemezdik. Kaç şiir bizleri gece yarısında birleştirmedi ki… Kaç hikâyenin yüzü hürmeti için birlikte olmadık ki... Dostluğumuzda saat ve zaman kavramı yoktu. Sabahlara kadar kültürel konularda tartışmaktan hiç üşenmezdik. İsmet Özcan'la her hafta en az dört veya beş defa görüşmemiz âdet hâline gelmişti. Özcan'ı görenler ondan bizleri sorarlardı. Erbil'de karşılaştığımız dostlar, bizden onu sorarlardı "İsmet görünmürü, Duz'dadı yoxsa Erbil'dedi?" diye.

"İsmet bana geldiğinde, hangi saatte olursa olsun, ilk işim kızım Sümer'i, Kazancı'nın evine göndermek olurdu. Her defasında bir solukta Kazancı gelirdi. Sürekli Türkmen edebiyatının bir adım ileriye gitmesi için projeler üretirdik. Dostluğumuzun yanında ortak bir şiir akımı yaratmak için çok kafa yorduk. Çok defa sabahın ilk saatlerinin sınırında soluduk. Ve böylece Türkmen şiir tarihinde ilk şiir akımını kurduk ve yine ilk olarak bir şiir bildirisi yayımladık. Bizleri çadırı altına alan bu şiir bildirisinin adını da Şafak koyduk.".

Şafak bildirisiyle Şafak şiirlerini yayınlamak kolay mı oldu dersiniz…

Bu konuda karşılaştığımız zorlukları Nusret Merdan aynı yazısında şu şekilde açıklamaktadır: "Uzun bir uğraş ve birçok hayal kırıklığından sonra kendi çabamızla ortak şiir kitabımız bin bir zorlukla basıldı. O zaman Türkmen yazarlarının tek yetkili kuruluşu olan Türkmen Kültür Müdürlüğü, kitabımızı bir "grubu temsil" ettiği bahanesiyle basılmasına onay vermedi. Kimileri Şafak'a karşı tavır almasına rağmen, kültür ortamımızda çok iyi karşı-

landı. O sıra bizlerden daha sık Kerkük'e giden İsmet Özcan, her gelişinde âdeta sevinçten kuşlar gibi pır pır uçuyordu. Hamza Hamamcı, Kahtan Hürmüzlü gibi değerli yazar ve şairlerin isimlerini saysak "Hepsi Şafak'tan övgü ile söz ettiler. İleride grubumuz yeni kitap çıkartırsa katılmak istiyorlar". Biraz soluklandıktan sonra, Üstat Kahtan, "Şafak akımı çağdaş şiirimizin yüz akıdır" dedi. Sevgili İsmet, akımımıza ve şiir bildirimize olumlu bakan, şiirimizde ünlü isimleri kucaklamamız gerekli olduğuna yürekten inanıyordu. Bu olumlu seslere rağmen, Kasım Sarıkâhya hariç hiç kimse Şafak akımı hakkında bir değerlendirme yazısı yazmadı. Umut dolu idik, durmaya ve bir köşeye çekilmeye hiçbirimizin niyetimiz yoktu"…

Ancak Şafak'ın gün ışığı gördüğü ortam, ne yazık ki, sağlıklı bir ortam değildi:

"Şafak gün ışığı gördükten birkaç ay sonra, 1991 yılının başından itibaren 1. Körfez Savaşı patlak verdi. Savaş ambargolara, acılara, yoksulluklara neden oldu. Şafak bu zor şartlarda gün ışığına çıktığı için, şansız bir dönem yaşadı. Şafak'ı uzun ömürlü, direnen bir şiir ekolü olarak düşünmüştük, ancak Irak çözülme durumuna gelmişti artık. Herkes acı çekiyordu. O belirsiz durum, dost Mehmet Ömer Kazancı'yı, Bağdat'ta yaşamak zorunda bıraktıktan sonra sevgili kardeş ve dostumuz İsmet Özcan da emekliye ayrılıp Tuzhurmatu'da ikamet etmeye başladı. Irak'ta şehirlerarası irtibat kesilmiş durumdaydı. Ben de 1993 yılının Nisan ayında Irak'ı terk etmek ve 1994 yılında sevgili İsmet Özcan'ın aniden, çok genç ve verimli bir yaşta ölmesiyle, aramızdaki bağlantı tamamen kesilmiş oldu. Ancak Şafak her zaman içimizde canlı kaldı. Kazancı dostumla yıllar sonra mektuplaşmamızda Şafak'ı hep andık. Ara sıra Şafak kitabındaki ortak şiirlerimizi okurken, ne yalan söyleyeyim, 20 yıl geçmesine rağmen karşımda capcanlı, her şeyiyle yaşayan, soluyan, etkileyici bir şiir görüyorum".

Bu günlerde, Şafak kitabımızın basılış tarihi üzerinden tam 34 yıl geçiyor. Hâlâ soranları vardır. Hâlâ Türkmen edebiyatında ilk şiir bildirisi niteliğini taşıyan kitabın Ortak Söz'ünde yer alan kavramların çürümediğini söyleyenler vardır. Hâlâ Türkmen edebiyatında, ister şair, ister araştırıcı, ister de edebiyat tarihçisi olsun, şiir konusuna özen gösteren herkes için, başvurulması gereken önemli bir kaynak olduğuna inanalar vardır.

Birbirimizden ayırdıktan sonra, e-mail gibi, cep telefonu gibi iletişim araçları yaygınlaşmadan önce, Nusret Merdan ile sürekli mektuplaşmaktaydık. 1996 ile 2004 yıllar arasında karşılıklı olarak yazıştığımız o mektupların sayısı 23 mektuba vardı. 2010 yılında kitap hâline getirerek okurlarımızın önüne "Hüzün Martıları" adıyla çıkardığımız o mektuplarda, Nusret ile aramızdaki özel ilişkilerden söz ettiğimiz gibi, ortak değer taşıyan konulara da değer vermekteydik. "Hüzün Martıları", bu bakımdan, o dönemde biri gurbette, öbürü memlekette yaşayan iki edebiyatçının, gerek siyasi, gerekse de kültürel konular hakkında düşüncelerine tanık olmak için en güzel imkânlar sağlayan en güvenilir bir belge niteliğindedir.

Ara sıra Nusret ile hasretlerimizi, birbirimize yazdığımız şiirler ile gidermekteydik. "Bir Gün Hangi Gün" adlı bir şiirimde yalnız o mektuplarla iletişimde

kalmanın fazlaca doyurucu olmadığına işaret ederek, ayrılık günlerinin uzadığını ve bir gün dönmeye söz verdiğini fakat dönemediğini hatırlatarak şöyle diyordum:

Gittin
Kaderime bıraktın beni
Nasıl bunu bana ettin
Neden ettin
Bu bir soru değil
Bir sitem
***
Gittin
Döneceğim dedin bir gün
Bir gün hangi gün
***
Gittin
Dilini öğretmeden bu kavganın
Anlatmadan
Nasıl çekilir bu çile
Nasıl yaşanır
Bu yalnızlık, bu sensizlik
Hangi taşa vursam bu başı
Hangi duvara vursam
Dinecek ki,
Yüreğimi kemiren
Bunca özlem.
***
Gelse gelse
Senden bir mektup geliyor
Altı ayda bir, yedi ayda bir
Yeni bir deprem başlatıyor içimde
Bitmeden eski deprem.
***
Gittin
Döneceğim dedin bir gün
Bir gün hangi gün

***

Ancak yaşadığı şartlar müsait olmadı. Gurbette kalmaya, zorlanarak boyun eğdi. "Hüzünler Gurbette Büyür / 2004" büyüdükçe de insanı çürütür olduğunu bilmesine rağmen. "Uzun İnce Bir Yolda" olduğunu bilmesine rağmen:

Cenevre parkında yapayalnızım
Bir Türkmen şairiyim ben
Ağlasam da
Ölsem de
Kim bilir Kerküklü olduğumu…
Sanki dün gibi gelmişim buraya
Hasa kıyısına emanet
Bıraktığım çocukluğum
Üzerinden bir milyon
Sabah geçmemiş henüz
Sanki hiç
Bir milyon sabah
Yaşamamışım Kerkük'te
Arafa'da delikanlı
İzmir'de âşık
Erbil'de partizan
Ankara'da ikametsiz
Hiç olmamışım sanki

***

Cenevre rüzgârına
Savuruyorum sana yazdığım
Mektupları
Kimliğimde "vatansız"
Olduğumu okuyunca
İçimden her şeye
Kurşun sıkmak
Geliyor
Nedense…

Bu şiiri her okuduğumda Nusret Merdan'ın gurbette yaşadığı bütün acıları içimde hisseder ve yerimden kalkıp Cenevre'ye uçmak, onu bağrıma basarak avundurmak istedim. Ama yapamazdım, keşke yapabilseydim. Şiir, öykü, tiyatro ve çevri çalışmalarıyla nasıl Türkmen edebiyatında kendine özgü bir çığır açmış bir yazarsa, saflık ve temizliğiyle de gönlümde öyle taht kurmuş örnek bir insandı. Yalan dolan bilmeyen, sahtekârlıklara anlam veremeyen, kimsenin ekmeğine yağ sürmeyen, gücünü kendinden, kendi ruhundan alarak aksamadan yoluna devam eden bir insandı. Onda kine, gareze yer yoktu. Her zaman özlediğim ve özleyeceğim bir dost, dost değil bir kardeşti. 24 /4 / 2024 kaybettik. Gözyaşımı tutamadım. Nur içinde yatsın.

Yeni Türkmen Nesilleri ve Halk Müziğimiz

Ömer TÜRKMENOĞLU / omerturkmenoglu@gazi.edu.tr

Türk müziğinin iki ana dalından biri olan Türk halk müziği zengin bir mirasa sahiptir. Irak Türkmenleri arasında da bu müzik dalı gelişmiş ve çeşitli eserler zamanla yörenin kimlik kartı hâline gelmiştir. Örneğin, günümüzde "Altun Hızmav Mülayim" denildiğinde Kerkük akla gelmektedir.

Ancak son yıllarda, Türkmen müziğinin bu zengin mirası yavaş yavaş kaybolmaktadır. Bu durumun temel nedenleri arasında şunlar bulunmaktadır:

1- **Eğitim Eksikliği**: Türkmeneli'nde yeni müzisyenlerin yetişmemesi büyük bir sorundur. Aileler genellikle müzik eğitimine sıcak bakmamaktadır. Kulaktan yetişen müzisyenler ise teknik bilgi ve derinlik açısından eksik kalabilmektedir.

2- **Altyapı ve Ortam Eksikliği**: Genç müzisyenlerin yetişebileceği ve çalışabileceği uygun ortamların olmaması da bir engeldir. Müzik okulları, stüdyolar ve sahne imkânları, genç yeteneklerin gelişimine katkı sağlayabilir. Ancak bu imkânlar bölgede henüz istenen seviyede değildir.

3- **Maddi Kaygılar**: Türkmen gençleri, müzik eğitimi yerine kısa yoldan maddi kazanç sağlayabilecek işlere yönelmektedir. Düğünler, eğlenceler ve benzer organizasyonlar, kısa vadeli gelir sağlasa da uzun vadeli müzikal gelişimi engelleyebilir.

Bu sorunları çözmek ve Türkmen müziğini gelecek nesillere aktarmak için aşağıdaki önerilere odaklanabiliriz:

- **Kültür Merkezleri**: Türkmeneli'nin her bölgesinde kültür merkezleri açılmalıdır. Bu merkezlerde genç müzisyenlere eğitim, stüdyo kayıtları ve sahne deneyimi sunulabilir. Ayrıca ailelerin müzik eğitimine daha olumlu bakmaları için farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

- **Tabuları Kırmak**: Eskiden kalma tabuların kırılması gerekmektedir. Oğlunun sanatçı olması, kötü ortamlarda şarkı söylemesi anlamına gelmez. Aksine, müzik eğitimi alan gençler, daha sağlıklı ve olumlu bir çevrede yetişebilirler.

- **Eğitim Seminerleri**: Ailelere, müziğin sadece bir eğlence aracı olmadığını,

aynı zamanda akademisyenlerin yetiştiği bir alan olduğunu anlatmak önemlidir. Eğitim seminerleri ve konferanslar düzenleyerek, müziğin kültürel ve sanatsal boyutunu vurgulayabiliriz.

- **Akademik Araştırma ve Eğitim**: Türkmeneli müziği, Türkmeneli'den yetişen bir akademik kurul tarafından tasnif edilmeli ve arşivlendirilmelidir. Makam ve usuller ayrı ayrı belgelenmeli ve kayıt altına alınmalıdır. Aynı zamanda, müzik eğitimi genel olarak güzel sanatlar eğitimi içinde önemli bir yere sahiptir. Irak eğitim sistemi, müzik ve resim derslerine yeterince önem vermemektedir. Bu noktada, Irak Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak müzik ve sanat dalları için yetenekli gençler yetiştirilebilir.

Dünyaya Açılma: Türkmeneli türküleri, senfonik düzenlemeleriyle daha geniş kitlelere ulaşabilir. Bazı Türkmeneli türküleri zaten senfonik olarak düzenlendi ve konserlerde seslendirildi. Ancak bu çalışmaların sayısı henüz yeterli değil. Senfonik düzenlemeler, türkülerimizin daha büyük bir müzikal zenginlikle sunulmasını sağlar. Türkiye'de birçok ilin türkülerini senfonik olarak icra ettim. "Senfoni ile Isparta Türküleri" ve "Senfoni ile Şanlıurfa Türküleri" albümleri büyük ilgi gördü ve beğeni topladı. Ayrıca "Senfoni ile Türkmeneli Türküleri" projesi de var; ancak gerekli sponsoru bulamadığım için bunu henüz gerçekleştirebilmiş değilim. Belki bir gün yerel yönetimler, kültür kurumları veya bağışçılar bu projeye ilgi gösterebilir.

Milletler, kültürlerine sahip çıktıkları ölçüde yaşar ve diğer milletler arasında yerini bulur. Dünyanın büyük bir köye döndüğü bu çağda, teknoloji üretenler kendi kültürlerini maddi kazanç kaygılarıyla pazarlarken, bizim kültür mirasımızın bu rüzgârın etkisinde kalmaması için halk müziğimizi ve bilhassa Türkmen halk müziğini korumalı ve geliştirmeliyiz. Bu, gelecek nesillere karşı borcumuzdur.

Ömer Türkmenoğlu'dan Altın Hızma türküsünü dinlemek için QR kodu okutun:

Kerkük'ün Eski Çarşı ve Hanları

Suphi SAATÇİ / suphisaatci@gmail.com

Kerkük Kalesi'nin dışında, günümüzde Eskiyaka diye bilinen bölümde yer alan geleneksel çarşılar, kentin hem ticari hem de folklorik yanıyla canlı bir doku oluşturur. Bu çarşının ve bütünüyle Eskiyaka'nın ilk kuruluşu hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmuyor. Kerkük'e ait H. 955 (M. 1548) tarihli Tapu-Tahrir kayıtlarına göre Eskiyaka'da İmam Kasım Zaviyesi'nin 21 haneden (evden) oluşan bir yerleşmeye sahip olduğu biliniyor. Bütün bunlar bu küçük yerleşmenin 16. yüzyıldan önce var olduğunu gösteriyor. Osmanlı Ordusunun Nâdir Şah'la olan çarpışmasında şehit düşen Osmanlı Seraskeri Topal Osman Paşa'ya ait H. 1148 (M. 1735) tarihli türbenin de burada olduğunu hatırlatmak yerinde olur.

Bütün bu yapıların varlığına rağmen, Eskiyaka'nın yerleşim alanı olarak genişlemesinin, Nadir Şah'ın kente yaptığı son saldırıdan sonra, bölgede güvenliğin sağlanmasına paralel olarak ve Osmanlı nüfuzunun tam yerleştiği 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmeye başladığı anlaşılıyor. Nitekim Helvacılar Çarşısı'nda bulunan Mehmet Gavs Efendi Camii ve Medresesi'nin de H. 1194 (M. 1780) tarihinde yapıldığı tespit edilmiştir.

Kerkük Kayserisi

1820'li yıllarda, kentin kale dışındaki bir kısmı, uzaktan bile seçilmeye başlanmıştır. Kerkük bu tarihlerde Kuzey Irak'ın en büyük pazarı durumuna yükselmiştir. Özellikle Kale'nin doğu ve güneydoğu yönünde ticaret merkezleri kurulmuş, bunların çevresinde yeni mahalleler oluşmuştur. Böylece 19. yüzyılın başlarında önemli bir yerleşim dokusunun kent hayatına katılmaya başladığı görülmüştür.

Osmanlı dönemi yapısı olan ve "Kayseri" adı verilen Kerkük Kapalıçarşısı, canlılığını günümüze kadar korumuştur. 1800'lü yıllarda yapıldığı tahmin edilen bu büyük çarşı, Eskiyaka kesiminde inşa edilen ve günümüze kadar varlığını sürdüren yapıların en ilgi çekeni sayılır.

Yedi kapıdan ve 204 dükkândan oluşan Kayseri, günümüzde de kuyumculuk, tuhafiye malzemeleri, süs ve takı eşyaları, kumaş, küzecilik (çömlekçilik), sepet örgü işleri ve dokumacılık gibi, kentte yaygın el sanatlarının pazarlandığı çok canlı bir kapalı çarşı durumundadır. 1990'lı yıllarda restorasyonu tamamlanan Kayseri, günümüzde de en canlı alışveriş merkezi konumundadır.

26 Kasım 2018 gecesi çıkan yangın sonucu kullanılamaz hâle gelen Osmanlı mirası Kerkük Kayserisi'nin büyük çapta zarar görmüş olması, Irak Türkmenleri arasında derin üzüntüye yol açmıştır. Şehrin en büyük kapalı çarşısı olan yapı, geniş çapta Türkmen esnafının geçim kaynağı olan bir ticaret merkezi idi. Bu kapalı çarşının yer aldığı bölge hanlar ve dükkânlar ile kentin en eski geleneksel dokusunu oluşturur. Kayseri'nin restorasyon çalışmaları Türkiye Cumhuriyeti devletinin talimatı ile TİKA tarafından kısa sürede tamamlanmıştır. Restorasyonu tamamlanan Kayseri Mart 2020 tarihinde esnafa teslim edilerek tekrar hizmete açılmıştır.

Kerkük'te Eskiyaka'da bulunan ikinci bir kapalı çarşı daha vardır. Kırdarlar Külliyesi'nin vakfı olan ve Kırdarlar Camii'nin yanında bulunan bu küçük kapalı çarşı da "Kırdarlar Kayserisi" adıyla tanınır. Bu külliyenin diğer önemli bir parçası da caminin karşısında yer alan Kırdarlar Hanı'dır. Şehrin en güzel yapılarından biri olan ve canlılığını günümüze kadar sürdüren bu han iki katlıdır. Ne yazık, Kırdarlar Hanı ve Kayserisi 19 Mayıs 2024 tarihinde bir kundaklama sonucu çıkarılan yangınla geniş çapta hasar gördü.

Kayseri'nin doğusunda yer alan Nakışlı (Nankışlı) Minare Camii, bu önemli ticaret merkezinin içinde yer almaktadır. Kitabesine göre H. 1233 (M. 1818) tarihinde inşa edilen ve H. 1405 (M. 1984–85)'te köklü bir onarım gören Nakışlı Minare Camii'nin varlığı; bu kesimde yer alan dokuların da yapılış tarihi hakkında bilgi vermekte, dolayısı ile buradaki ticaret merkezi ve bunlara bitişik Piryâdi, Bulak ve Avcı mahallelerinin de aynı dönemin ürünü olduklarını göstermektedir. Minaresindeki sırlı tuğla örgülerinden dolayı bu adı alan caminin içinde bulunduğu yerleşimin çevresinde dükkânlar ve arkasında yer alan evleri ile Kale dışındaki kesimin en önemli geleneksel dokusu olduğu söylenebilir.

1822 yıllarında Kale'nin aşağısında kalan bölüm, kentin en büyük yerleşmesi olmuştur. Surun aşağısından itibaren yayılan bu kesimin yüksek kısmında han, çarşı ve kahvehaneler yer almaktadır. Kale'deki nüfusun iki mislinin burada yaşadığı ve bu kesimde iki cami bulunduğu gözlenmiştir. Bu bölge ticaret merkezi olarak geleneksel dokusu ile canlılığını hep korumuştur.

1870 yıllarında Kale'nin aşağısında kalan kesimin, kalenin eteğinden başladığını, yerleşmenin bu düzlükte uzak bir mesafeye kadar uzandığını, burada büyük hanlar, kahvehaneler ve çarşılar bulunduğunu öğreniyoruz. Kale'nin güney tarafının altında, yani Aşağı Bazar veya Büyük Bazar'a doğru giden yol üzerinde bulunan Kırdarlar Camisi'nin yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, H. 1302 (M. 1885)'de köklü bir onarım gördüğü, kitabelerinden anlaşılmaktadır. Kerkük Valisi Münir Paşa

döneminde H. 1299 (M. 1882) yılında bugünkü Çay Mahallesi'nin Hassa Çayı'na bakan yerinde Buğday Meydanı adı ile bilinen han ile boyahane, 2 kahve ve sıra dükkânları inşa ettirerek, kentin Yukarı Bazar'dan başka, Çay Mahallesi'ne doğru yeni bir ticarî arterin gelişmesine yol açtığı biliniyor. Daha önce sözü edilen H. 23 Sefer 1299 (M. 14 Ocak 1882) tarihli belgede, Meydan-ı Gilal, kahvehane, han, sıra dükkânlar, boyahane ve belediye tarafından iki katlı bir han inşa edildiği, böylece belediyeye de iyi bir gelir sağlandığı dile getirilmiş, bununla ilgili Piyâde Onikinci Fırka Erkân-ı Harbiye Dairesinde çizilen plan ve projeler de gönderilmiştir.

Eskiyaka'nın Hanları

Kalenin doğusu ile güney kısmında kalan ticari bölgede çok sayıdaki hanın varlığı, Kerkük'ün 19. yüzyılın başlarından itibaren canlı bir ticaret merkezi olduğunu gösteriyor. Burada en çok ilgi çeken yapılar topluluğu Kırdarlar Külliyesi'dir. Kale'nin güneyinden dolaşan ana yolun solunda cami ile kapalı çarşı, sağında ise han yer almaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında (1883) inşa edilen bu külliye; cami, han ve halk arasında Kayseri (veya Kanseri) denilen küçük bir kapalı çarşıdan oluşmaktadır. Vakfiyesine göre külliye, Hacı Mustafa Kırdar tarafından inşa edilmiştir. Yoğun ticaret merkezinde yer alan Kırdarlar Kayserisi ile Kırdarlar Hanı 2003 yılında restore edilmiştir. Ne yazık Kırdarlar Hanı ve Kayserisi 19 Mayıs 2024 tarihinde bir kundaklama sonucu çıkarılan büyük bir yangınla geniş çapta hasar gördü.

"Belediye Hanı" adı ile 1882 yılında yaptırılan iki katlı kârgir yapı da Kırdarlar Hanı ile Hasa Çayı arasındaki alanı kaplamaktaydı. Giriş kapısı Hasa Çayı'na paralel olan ve Çay ile Musalla mahallelerine giden yola açılan Belediye Hanı, 1950'li yıllarda yıkılmış, yerine Arapça modern çarşı anlamında Suku'l-Asrî adı verilen tek katlı betonarme çarşı inşa edilmiştir. İçinde Karılar Pazarı'nın da bulunduğu bu çarşı, pasajlı dükkânlardan oluşmaktadır. Bu bölgede yine restore edilen Gülbanı Hanı, Kale'nin Yedikızlar çıkışının başında bulunan ve adına günümüzde Kale Hanı denilen Gâvurlar Hanı, hep ikişer katlı ve aktif durumda olan yapılardır. Kerkük'teki diğer ticaret yapıları arasında yer alan Kazı (Kadı) Hanı, Gümrük Hanı, Nasih Beg Hanı, Çukur Han (Mutafçılar Hanı), Evkaf Hanı, Esad Beg Hanı, Taha Beg Hanı, Hamdi Beg Hanı, Dede Hamdi Hanı, Abdullah Mıslavı Hanı, Şeyhler Hasan Hanı, Sadık Sarraf Hanı en tanınmışlarıdır. İran-Irak savaşındaki hava bombardımanında isabet alan Hurma Hanı ise, yıkılarak yerine betonarme dükkânlar inşa edilmiştir.

Gökyüzünden Düşen Aşk

İlaf KÖPRÜLÜ / ilaftalalhasan@gmail.com

Gülay[1] ayının en güzel günüydü. Ural Dağları'nın yamaçlarında, baharın güzelliği ilahî bir kudretin nakşettiği muazzam doğa tablolarından biri gibiydi. Yer yer atlar, yer yer tatlı kuzular, yer yer de birbirinden sevimli eğitilmiş kurt köpekleri vardı. Bu kurtlar öylesine dostane, öylesine yardımseverlerdi ki yerliler arasında onlara "dost kurtlar" denilirdi. Türlü türlü ağaçlar, doyum olmaz ırmaklar… Binbir renkle bezenmiş küçük tepeler ve uçuşan kelebekler, kuşlar… Genç bir erkek belirdi kurtların arasından, kuzuların gölgesinden çıktı. Saçları uzun, iki omuzundan sarkar… Göğe baktı, güneş yavaş yavaş, binbir nazla batmaktaydı. Belki de batmak istemiyor, diye düşündü. Uçmağın[2] habercisi bu bahçeden, ayrılmak istemiyordu.

Kendini bildi bileli bu ormandaydı Baturay. Ural Dağları'nın yamaçlarında, otaklarda yaşardı ailesi, sevdikleriyle. Oldukça kalabalık bir ormandı burası. Beşikteki balalara kadar herkesin bir görevi vardı. İlkin onlar, Tanrı'nın merhametinin yegâne sahibiydiler. Sonra yaşlılar, onlar da bereketin yeryüzündeki kaynağıydılar. Erler güçlüydüler, avcıydılar. Katunlar ise hem güçlü ve avcı, hem eşsiz güzellikteydiler. Baturay da diğerleri gibi en çok avcılığıyla tanınırdı. Ancak onu vasıflandıran başka bir huyu vardı, o da kahramanlıktı.

"Baturay… Baturay!", diye vadiden bir ses yükseldiğinde irkildi Baturay. Otağa dönüş vaktini unutmuş, gün kararırken o henüz ağaçlıkların arasından çıkmamıştı. Oturduğu yerde uyuyakalmış, bir tarafında yayı diğer tarafında ise okları ve kımız dolu matarası.

"Eyvah!", dedi ve hızla ayağa fırladı.

Kendisine yakın bir tepenin ardından mum ışığına benzer bir ışıltı fark edince durdu ve yayını omzuna alıp, okunu da oraya doğrulttu.

"Kimsin sen?", diye bağırdı.

Işıltıda az öncekinin aynısı, hatta biraz dahası vardı. Ufak parıltılar etrafa saçılıyordu. Bu bir kuşun kanadından mıydı, yoksa bir kurdun dişlerinden mi?, bilemiyordu. Yavaşça parıltılara yaklaşıp, bir kez daha seslendi. "Tepenin ardından, ovanın düzlüğüne çık. Göster bana kendini, bileyim dost musun düşman mısın?", diye sordu.

Tepenin ardındaki ışıltı yavaş yavaş kendini belli etti. Öyle bir ışık saçtı ki, Baturay bir an kör olduğunu düşünüp okunu rastgele savurdu.

"Bizim adımız Ayzıt'tır[3]", dedi uğultulu bir ses. Ne bir şimşek sesiydi, ne de bir yel. İlahî sözlerin sesiydi.

"Kimsin sen?", diye yineledi Baturay.
"Seni yıllarca izledik, ey ölümlü sevgili.
Aşkımız gökten gelen bir kararla sarsıldı.
Gökyüzü aşkı kıskanıp yıldızlara dönüştü.
Ölümlü zamanı aşıp tanrısal duvar yıktı"

Baturay'ın gözleri duydukları karşısında fal taşı gibi açıldı. Kulaklarındaki boğuk perdeler kalktı. Akan nehrin sesini duy-

1 mayıs
2 cennetten

3 Türk mitolojisinde güzellik tanrıçasıdır. Ayrıca Sibirya'da Yakut halkının inandığı ana tanrıçadır.

du, gökyüzünü gördü. Karşısında, tanrıça Ayzıt duruyordu. Bir an aralarında dağlar, okyanuslar varmış gibi uzakta hissetti onu. Sonrasında kalbinin ritimleri arasında dolaşan bir kan damlası kadar yakın buldu kendine. Yüzünü göremiyordu, uzansa dokunamıyordu. Görmeden, dokunmadan sevebilir miydi bir insan? İşte capcanlı örneği Baturay'ın yüreğindeydi…

"Gökler buna izin vermezler", dedi Baturay.

"Biz gökleri aşıp geldik", dedi Ayzıt.

"Ölümlüler izin vermezler", dedi Baturay.

"Biz ölümü tatmaya geldik", dedi Ayzıt.

Derken öyle rüzgârlar esti ki Baturay kendini Ayzıt'ın karşısında buldu. Yayı kırılmış, oku eğilmişti. Bundan da mühimmi, gönlü tutuşmuştu. Tanrılar ve kader, bu aşkın zorluklarla dolu bir yolculuğa dönüşmesine neden olurdu. İki sevgili, tanrısal engellerle savaşarak, aşklarını hem ölümlüler hem de ölümsüzler için bir örnek hâline getirmeye and içtiler.

"Ölümlüler korkmadan, ölümleri tadarlar
Onların tek korkusu, tanrısal güçler
Balıklar da kuşlara âşık olurlar elbet
Lâkin yuvalarını, nerede kuracaklar?"

Bunun üzerine Ayzıt Baturay'a yaklaştı. Gökyüzünü gösterip ona bir yıldız gösterdi.

"Yıldızlar kadar uzak
Bir güneş kadar parlak
Ne varsa yakıp, yıkarak
Ölüm tatmaya geldik", dedi.

Baturay anlamıştı ki Ayzıt tanrıçalıktan vazgeçecekti. Gönlünü derin bir keder kapladı. Sibirya halkı bunu duysalar ikisini de cezalandırırlardı. Bir yol bulmalı, Ayzıt'ı geri dönmeye ikna etmeliydi. Ancak onun da gönlüne öyle bir kor düşmüştü ki, buna cesaret edemedi. Ural Dağları'nın eteğinde yaşayanların hepsi Baturay'ı tanırdı. O bir kahraman, gerçek bir savaşçıydı. Beş atı ve beş kurdu aynı anda taşıyabilecek kadar kuvvetliydi. Dağları, ovaları kimse onun kadar iyi tanımazdı. İstese bir karıncayı, istese devasa bir düşmanı avlardı. Çare yoksa yaratır, istemezse her şeyi yok ederdi.

Peki, şimdi ne olmuştu da böylesine çaresiz ve güçsüz düşmüştü? Onun bu hâlini görenler, "vah zavallı âşık", derlerdi. Hakikaten de öyleydi. Aşkın ve sevginin çaldığı her saz, insanın boynunu bükerdi.

"Şimdi ne yapacağız?", diye sordu Baturay. "İspat edeceğiz. Benliğimizden vazgeçerek kalplerimize teslim olacağız", dedi Ayzıt.

Nihayet, dağların eteklerinden sesler yükseldi. Ölümlüler, ellerinde meşaleleriyle Baturay'ı aramaya çıkmışlardı. İnsanlar, kurtlar, uykusundan vazgeçen kuzular, gökyüzünde kuşlar… Hepsi Baturay'ın peşine düşmüştü.

Baturay, yıldızlar arasında kayan Ayzıt için gökyüzünden düşen bir dilek olmuştu. Baturay'ın gözlerinde sonsuz bir sevgi bulmuştu Ayzıt. Şimdi nasıl olurdu da ondan vazgeçerdi?...

"Gidelim", dedi Baturay, "saklanalım. Gün doğana kadar gizli kalsın her şey."

Ayzıt ve Baturay, ormanın derinliklerine doğru koşmaya başlamışlardı. Büyük Okyanus'a varmak, derinlerinde saklanmak istercesine koşuyorlardı. Bir tanrıça ve bir kahraman, birbirlerini kaybetmekten öylesine korkuyorlardı ki âcizlik korkunç bir düşman gibi omuzlarına basarak yükseliyordu. Onlar koştukça kalabalığın sesi yaklaşıyordu. İkisinin de cesareti, ölümlü kalp ile tanrısal ruhu bir araya getirerek aşk ve sevginin ne kadar güçlü olduğunu kanıtlıyordu.

Nihayet sesler öylesine yaklaşmıştı ki, meşaleleri tutan kişilerin yüzleri, kızıl ışıklarla belli oluyordu. Baturay ve Ayzıt durdular. Kaçacak ve sığınacak bir yerleri kalmamıştı artık. Sibirya yerlileri etraflarını sarmış, kimisi öfke kimisi şaşkınlık içerisinde onlara bakıyorlardı.

Tanrıça, ölümlü sevgilisine dokunduğunda, kalbinin ritmi iki dünyanın uyumunu yakalamıştı. Baturay'ın kollarında, ilahî bir dokunuş vardı artık.

"Geri durun", dedi Baturay.

"Tanrıça Ayzıt ve kutsal dağlarımızın kahramanı Baturay, neler yaptınız böyle? Bakın, gökyüzünde yıldızlar, bizi vurmaya hazırlandılar. Hem göğü hem ölümlüleri hiçe saydınız", dediler.

Gökyüzü, aşkı kıskanarak yıldızlara dönüşmüştü. Ancak kahramanın gözleri hâlâ tanrıça için parlıyordu. Yasak aşkları, ölümsüz tanrıların nefretiyle karşılaştığında, kahraman ve tanrıçanın birbirlerine olan bağlılıkları olabildiğince güçlenmişti.

"Bu, bizim kararımızdır", dedi tanrıça Ayzıt.

"Siz artık karar veremez, bize hükmedemezsiniz", dedi yerlilerden biri.

"Ben sizin kahramanınız, en cesurunuzdum. Aşk beni âciz kıldı. Her şeyden vazgeçtim", dedi Baturay.

"Biz sizin tanrıçanız, en güzelinizdik. Aşk bizi âciz kıldı. Her şeyden vazgeçtik", dedi Ayzıt.

Kalabalık onları dinlemeyip, meşaleleriyle üzerlerine doğru gelmeye başladıklarında, az önce parıl parıl parlayan gökyüzünü bulutlar kapladı. Öylesine hiddetli, öylesine korkunç şimşekler çaktı ki herkes, Baturay ve Ayzıt'ın ölüm zamanının geldiğini düşündü. Kalabalığın beraberinde getirdikleri oklar havada uçuştu. Gök, Baturay ve Ayzıt'ın aşkına iman edip Ayzıt'a ölümlü dünyada sevgilisinin yanında kalma kararıyla, gökyüzündeki tahtının alındığını söyledi. Ayzıt hiç düşünmeden tahtından vazgeçti. Ayzıt'ın yüzündeki ilahî perde kalktı, Baturay ile göz göze geldi. Yüzü öylesine güzel, öylesine aydınlıktı ki ilahî kudretin dışında dahi pırıl pırıldı.

"Sana ömrümden ömür, ruhumdan ruh verdim. Bir ok yahut meşaleyle ölürsem bana ne keder…", dedi Baturay. Sırtındaki binbir okun akıttığı kanlar, Ayzıt'ın gözlerinden aktı. Kendi göğsündeki oklardan habersizce ölüme düştü Ayzıt. Ölümün bir kolunda Baturay, bir kolunda Ayzıt, aşkları için savaşırken iki dünya arasındaki engelleri aşarak sonsuza dek uyudular…

Dörtlükler

Gülen üzler kem kaldı
Yaşlı gözler nem kaldı
On Dört Temmuz yarası
Bağrımızda gam kaldı

Hançı satmazdı hanı
Canlar tökmezdi kanı
Yurtta yuvasız kaldı
Gurbette gördü şanı

Dedelerden şan aldığ
Saygı durduğ yan aldığ
Yurt millete fidayığ
Babalardan kan aldığ

Yandı hanlarıv Kerkük
Çöktü yanlarıv Kerkük
Yadla felek bir oldu
Ahtı kanlarıv Kerkük
Söndürülmez volkansan
Solmaz şanlarıv Kerkük

Nihat SAATÇİ

Eski Telâfer Oyunlarından: Toppan Oyunu

Rıza ÇOLAKOĞLU

Eskiden radyo, sinema, televizyon, internet ve Facebook gibi bugünkü eğlence vesileleri yoktu. Hâl böyleyken o dönemin insanları yaşına münasip, zevkini okşayan ve cinsiyetine göre oyunlarla boş vaktini geçirirdi.

Erkek çocuklarının ***saxlanbaç, malla dad, ağaç atma, etege koyma, tebel*** (misket), ***aşşuġ, mizraḥ*** (topaç); kız çocuklarının ise ***katağlama, köme köme*** (muncuğ saxlama), ***dabdabı, adlîk bassîk, kıkani*** (niriye), ***pan pin po***; yaşlılarsa ***dama dama, xana xana, erriz*** (üç kum dukkuz kum); kadınlarsa çumçumağ (biş kum) gibi oyunlarla boş vakitlerini geçirirlerdi. Gençlerinse kendilerine göre birtakım oyunları vardı. Onlar geceleri ***üzük saxlama*** oyunuyla eğlenirlerken, gündüzleri ***hah, hammam***, ve yazımızın konusu olan toppan oyunu ile boş vakitlerini geçirirdi.

Ben o günlerde çocuk olduğum için Telâfer'in öbür uzak mahallelerinde maceraları geçen ***toppan*** oyunu meydanlarını hatırlamıyorum. Sadece bölgemizde olan iki oyun meydanından haber verebilirim. Bunlardan birisi ***Kürt Âller Zibilliği*** (Göbreliği) ***Meydanı*** güneyden Zelâbdin Fâris ve Muhammed Yunus Âkriş, doğudan Malla Vehep Merri, Ġarıslılar (Cericisliler) ve Ḥabişliler, kuzeyden Ferruhliler ve Aslanlılar, batıdan ise Musto Malla'nın evleri arasında geniş bir yer tutmuştu. Sonradan yerinde Âkrişli veya Elfeth Cami'i yapıldı ve bu sahada bulunan İslam mutasavvıfı İbrahim Edhem'in makamı unutulur bir şekilde caminin duvarları arasında kaldı.

Öbürü de Gergeri Zibilliği[1] idi ki sonradan dükkânlara dönüştü. Bu göbrelik[2] de doğu taraftan sinema, güneyden Hayyolu Cami'î, kuzeyden Karabaşlıların evlerine kadar yine geniş bir yer tutmuştu. Karabaşlıların evlerinden bir kuru taş duvarla ayrılan bu geniş yer vaktiyle aşiret dövüşleri alanıydı yadıma düşüyor[3] ki bu alanda Ferruhli ile başka bir aşiret arasında degenek ve kôppala -tuppuz ve sopayla- gergin bir kavga koptu. O kanlı çarpışmada, onda[4] henüz genç olan rahmetli Ali Ferruh Efendi ağır yaralanmıştı ve onu bir cicimde[5] rahmetli Mustafa Mansur'un evine taşıdılar.

Bu oyunun faaliyetlerine alan olan ***Kürt Âller Zibilliği***nin Razalı Kantarması (köprüsü) yanındaki evimize yakın olduğu için şimdi tarihe mal olan toppan oyunundan söz açacağım:

Bir yandan sapana benzeyen bu oyunun gereçleri katma[6]dan işlenen sapanın aksine çoğunlukla göbrelikte bulunan eski[7] parçalarından yapılırdı. Kolu sapan kolu gibi aşağı yukarı bir metre uzunluğunda, başı ise bir sürü düğümlerden meydana gelen paçavra yumrusu şeklinde olurdu ki bazen karşı takım bireylerine kaçmak veya teslim olmak gayesiyle eziyet verici şekilde arasına yumru bir küçük çakıl tanesi bıra-

1 zibillik: çöplük
2 çöplük
3 hatırlıyorum
4 o zaman
5 katma yorgan
6 katma: Yün ve pamuk karışımından işlenen iplik.
7 paçavra

kılırdı. Mahallemizde ***Kürt Âller Zibilliği*** toppan oyunu faaliyetleri şöyle başlardı: Kürt Âller Mahallesi toppan oyunu takımı ile Çelebi Mahallesi toppan oyunu takımı karşı karşıya dururlardı.

Çelebi Mahallesi oyun takımı üyeleri hep bir ağızdan "zırti pırti Kürt Âller" diye yüksek sesle bağırırdı. Onlara karşı olarak Kürt Âller Mahallesi oyun takımı üyeleri de hep bir ağızdan "katır osrağlı Çelebler" diyerek heyacanla bağırırdı ve iki takım arasında çekişmeli oyun başlardı.

Çelebler oyun takımı yenerken, yani oyunu kazanırken üyeleri heyecanlı bir şekilde bağırırdı:

"Hina Hina! Kürt Âller girdi pina!". Yok eğer Kürt Âller oyun takımı oyunu kazanmışsa yine aynı şekilde "Hina Hina! Çelebler girdi pina!" şeklinde yüksek sesle bağırırlardı.

Denilmeğe değer ki oyunda takım üyeleri sayısı önemli değildi. Her takımın üye sayısı 10 olabildiği gibi 50 de olabilirdi.

Oyun sahasının iki tarafında, mahalleye nisbetle hepsine Kürt Âller adı verilen evler vardı.

Ne tuhaftır ki rahmetli babamın anlattığına göre oyuna katılmak isteyen bu evlerden bir genç gelip babasına, "Baba ben hangi takıma mensubum diye sorar, babası gülerek şu cevabı verir: Oğlum Kürt Âller kiminle olursa onunla, yani bizim gibi kimsesizler kimden olursa ondan".

Çağdaş medeniyetin bizi bıktırıcı, olumsuz yanlarını görürken, bu ve buna benzer oyunları ve diğer folklor numunelerini ve o güzelim geçmiş günleri sonsuz bir teessüfle hatırlıyoruz.

İşaretler:
Ġ: Art damak g'si (Arapça غ sesi)
Ḥ: Ha (Arapça ح sesi)
X: Hırltılı h (Arapça خ sesi)

26 Ağustos 1922

Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi.
Senin uğrunda ölen ordu, budur yâ Rabbi.
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın,
Galib et, çünkü bu son ordusudur İslâm'ın

Bu şiirin ses kaydı için
QR kodu okutun:

Yahya Kemal BEYATLI

Abdullah Kudsî ile İlgili Bazı Arşiv Belgeleri

Nâzım TERZİOĞLU / nazimterzioglu@gmail.com

Kerkük'te, Kudsîzâde ailesinin, Irak Türkmenlerinin kültür ve matbuatına büyük hizmetleri olmuştur. Uzun yıllar gazetecilik mesleğiyle uğraşan yazar ve şair Kudsîzâde Ahmed Medenî (1892-1940) birçok ilklere imza atmıştır. Ahmed Medenî ile kardeşi Mehmet Zeki (1889-1950) Kerkük'te çıkan ilk gazete olan *Havâdis* ve haftalık edebî mecmua olan *Ma'ârif* ile *Kevkeb-i Ma'ârif*'in kurucularıdırlar. Bu şahsiyetleri yetiştiren pederleri ise Kerkük'te daha çok şair kimliğiyle tanınan Abdullah Kudsî (1860-1914), renkli bir kişiliğe sahiptir. Ancak, Abdullah Kudsî'nin sanatkâr kişiliği henüz tam anlamıyla aydınlanmış değildir[1]. O, gençlik çağında Kerkük'te bulunan Halife Mustafa Dergâhı'nın şeyhliğine getirilmiş, daha sonra memur olarak devlet dairlerinde değişik görevlerde bulunmuştur.

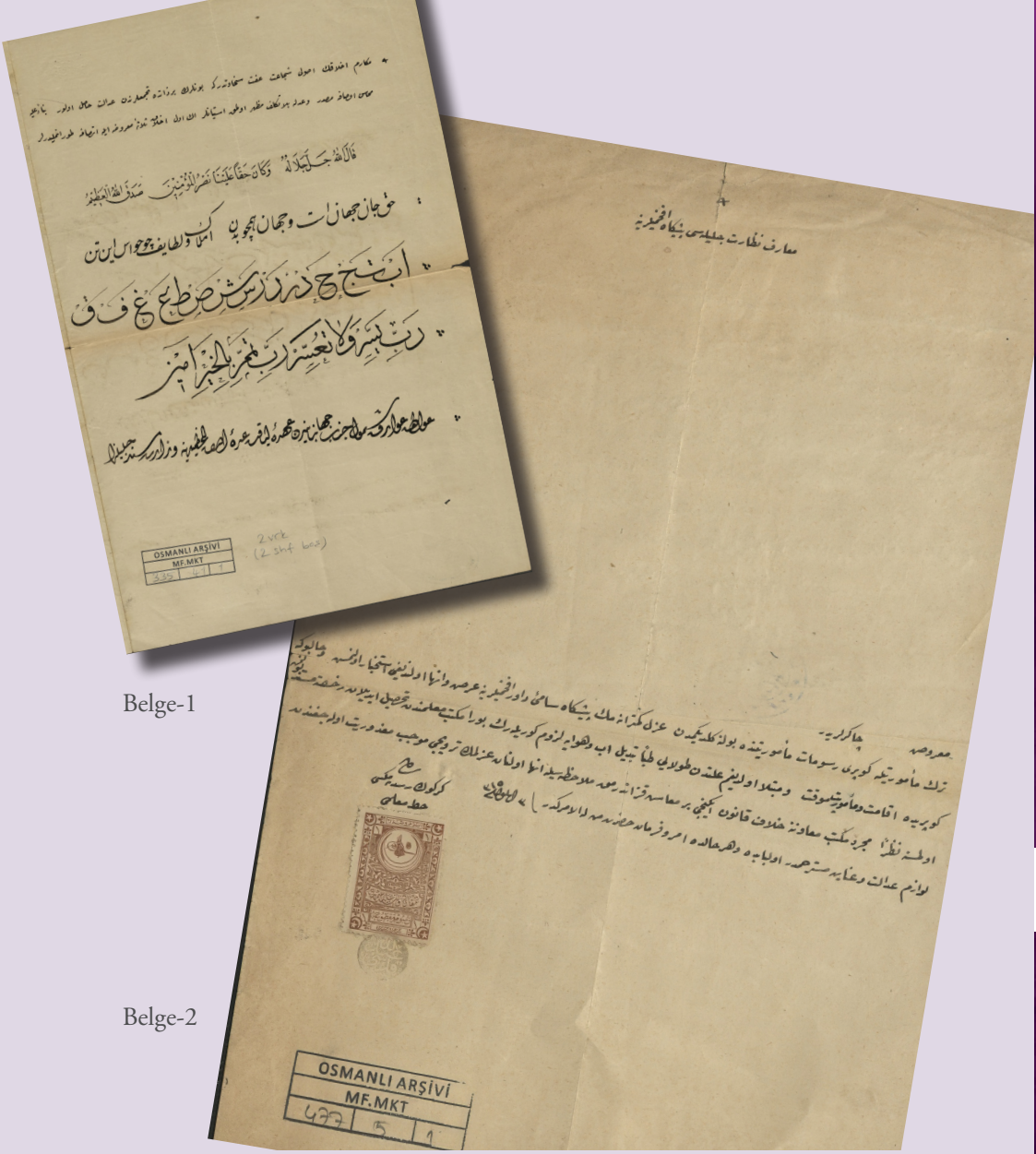
Vesîle-i Hüsnâ, *Elvâhu'l-Kâ'inât*, *Merâi'l-Guyûb* ve *Kitâbu'l-Erba'în* gibi hem nazım hem de nesir vadisinde eserler telif eden şairin aynı zamanda hat sanatında maharetli bir hattat olduğu bilinmektedir. Şairin güzel el yazısıyla yazılan hat levhaları ve özenle yazmaya başladığı ancak tamamlamaya ömrü vefa etmediği bir Mushaf'ı olduğu bilinirse de bugün bunlardan hiçbiri elimize ulaşmamıştır.

Osmanlı Devlet Arşivi'nde, Kudsî'nin memuriyetiyle ilgili tespit ettiğimiz birkaç belge arasında en önemlileri, kendi el yazısıyla yazdığı ve mührünü taşıyan dilekçesiyle ayrı bir dosyada hattatlığını belgelendirmek mahiyetinde rık'a, nesih, ta'lîk, sülüs ve dîvânî yazı çeşitlerinden birer örnek sunduğu evrakıdır.[2] 19 Muharrem 1314 (30 Haziran 1896) tarihli dosyada bulunan söz konusu evrak, Kerkük Mekteb-i Rüşdiyyesinde yazı hocası Yusuf Bey'in devamsızlığı yüzünden görevden alınarak yerine hüsn-i hat hocası olarak Abdullah Kudsî Efendi'nin atanmasına dair verilen dilekçesinin eki olarak verilmiştir.[3]

1 Şairler ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Atâ Terzibaşı, *Kerkük Şairleri*, Cilt: 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, 221-254.

2 MF. MKT.00335.00041.001; MF. MKT.00477.00005.001.

3 MF. MKT.00335.00041.002; Hüsn-i hat (güzel yazı yazma sanatı), Osmanlı'da hem sanat hem de zanaat olarak önemli bir yer tutmaktaydı. Osmanlı eğitim müfredatında da hüsn-i hat dersi; riyaziyat (matematik), hendese (geometri), sarf u nahv (gramer), tarih ve coğrafya gibi önemli dersler kadar özen gösteriliyordu. Öğrencilerin güzel bir hatta sahip olması için büyük bir gayret sarf edilirdi. Bu durum muhakkak okullardan mezun olanların büyük bir kısmı devlet dairlerinde görev almasından ve devletin resmî yazışmalarının hemen hemen hepsinin el yazısıyla yazılmasından ileri geliyordu.

Belge-1

Belge-2

Belge-2'nin Yeni Yazıya Aktarılması

Bihî
Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi Pîşgâh-ı Efhamîleri'ne

Ma'rûz-ı çâkerleridir.
Terk-i me'mûriyyetle Köprü Rüsûmât me'mûriyyetinde bulunageldiğimden azl-i kemterânemin Pîşgâh-ı Sâmî-i Dâver-i Efhamîleri'ne arz u inhâ olunduğu istihbâr olunmuş ve hâlbuki Köprü'de ikamet ve me'mûriyyet-i muvakkat ve mübtelâ olduğum illetden dolayı tıbben tebdîl-i âb u havâya lüzûm görülerek bura Mekteb-i Mu'allimînden tahsîl edilen ruhsata müstened bulunmuş olmasına nazaran mücerred mekteb mu'âvinine hilâf-ı kânûn ikinci bir ma'âş kazandırmak mülâhazasıyla inhâ olunan azlimin tervîci mûceb-i ma'zûriyyet olacağından levâzım-ı adâlet ve inâyet müsterhamdır. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân Hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 3 Eylül sene 1315

Bende
Kerkük Rüşdiyye Mektebi
Hat Mu'allimi

Pul üzerinde: Mühür (Abdullah Kudsî)

Asırlara Işık Tutan Eser: Dîvânu Luġāti't-Türk

Esen YAVUZASLAN / esenabdullah88@gmail.com

1074 yılında Karahanlı ülkesinde *Dîvânu Luġāti't-Türk* adlı bir eser kaleme alındı. Eserin yazarı Kâşgarlı Mahmud idi.

Kâşgarlı Mahmud "Herkes Türkçe öğrenmeli" diyerek geleceğe ışık tutmuştur. Araplara Türk dilini öğretmek için yazılan bu eser aslında, "Türk Rönesans"ının temel taşlarından biri durumundadır. Türk Rönesansı, Asya ve İslam tarihinde 14 ve 15. yüzyıl ile 16. yüzyılın başlarını kapsayan tarihî bir dönemi tanımlar; Nitekim, 1074 yılında kaleme alınan *Dîvânu Luġāti't-Türk* dil alanında bir temel eser olarak bu döneme ışık tutmuştur. Bu dönem günümüze kadar yeterince incelenerek yeni nesillere anlatılamadı.

Dîvânu Luġāti't-Türk bir sözlükten öte, yazıldığı dönem Türk kültürü hakkında bizler için birçok bilginin de kaynağıdır. Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış olsa da eser, sadece bir sözlük değildir; sözcüklerin anlamının yanı sıra verilen örnek cümleler, dörtlükler ve dil bilgisi ile dönemin kültürü, dil ve ağız özellikleri hakkında da bilgiler vermektedir. En önemlisi de Türk (Uygur) alfabesi hakkında bilgilerin olmasıdır. Kâşgarlı Mahmud, eserinin beşinci sayfasında "Türk Sözlerini Kuran Harfler Üzerine" başlığıyla şu bilgileri verir: "Bütün Türk lehçelerinde kullanılan harfler on sekiz harften ibarettir. Bunlar Türk yazısını meydana getirirler, Türk yazısı bu harflerle yazılır. Bu harfler Arapçadaki hece düzeninde ا, ب, ت, ث harflerine karşılık gelmektedir. Yazılışta yeri olmayan, fakat söylenişte gerekli bulunan, temel harfler arasında bulunmayan yedi harf daha vardır. Türk lehçeleri bunlar olmadan olmaz.".

1074 yılında Kâşgarlı Mahmud bu alfabeyi heca-i el-Türkiyye (Türk alfabesi) diye adlandırmıştır. Ancak 18. yüzyıldan sonra bu alfabe bilim çevrelerinde Uygur alfabesi olarak tanımlanması ile yaygınlaşmıştır.

Aslında Kâşgarlı farkında olmadan yüzyıllardır temel eser olacak bir çalışma ortaya koydu. Orhun Yazıtları nasıl Türklerin tespit edilen baş yazıtlarından biri ise Dîvânu Lugati't-Türk de Türk dilinin anayasası durumunda. Türk soylu halkların dil özelliklerini ve o dönemin söz varlığını çok geniş ayrıntısıyla ortaya koyan bir "divan"dır.

Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Luġāti't -Türk'ü ne zaman yazdı?

Kâşgarlı Mahmud'un Dîvânu Luġāti't Türk'ü 1072 yılında kaleme almaya başladığı, dört defa düzelttikten sonra 1074 yılında tamamladığı konusunda kayıtlar bulunmaktadır. Muhammed Bin Ebî-Bekr Bin Ebi'l-Feth, Kâşgarlı Mahmud'un kitabını şu sözlerle bitirdiğini belirtir: "Kitap dört yüz altmış dört yılının Cemad-el-ula ayının ilk günü (25 Ocak 1072) yazılmaya başlanıp dört defa düzeltildikten sonra dört yüz altmış altı yılının Cemad-el-ahire ayının onuncu günü olan (10 Şubat 1074 Pazartesi) bitirilmiştir. Güç ve kudret yüce ve büyük Allah'ındır. O bize yeter. Himaye ondandır…".

Kâşgarlı Mahmud eseri neden kaleme aldığını ise, "Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiirlerden örnekleri kitaba serpiştirdim. Sıkıntılı veya sevinçli günlerde yüksek düşüncelerle söylenmiş olan ve ilk söyleyenden sonra kuşaktan kuşağa aktarılan atasözlerini de kitaba aldım. Böylece kitap en üst düzeyde yetkinliğe ve mükemmel arılığa ulaştı" diyerek örnek bir sözlük yazmasının gerekçelerini de açıklar. Diğer yandan Sultan Alparslan'ın Malazgirt zaferini kazanmasından sonra İslam topraklarında Türklerin ve Türk dilinin öneminin daha da arttığı bir dönemde Araplara Türkçeyi öğretmek, Türkçenin Arapça kadar zengin dil olduğunu ortaya koymak amacıyla *Dîvânu Luġāti't-Türk* kaleme alınmıştır. Hazırladığı sözlük ile Türkçenin söz varlığının gücünün ortaya konulmasını sağlayan Kâşgarlı Mahmud, Türkçenin ne kadar zengin bir dil olduğunu da göstermiştir.

Türkmen Albümünden

14 TEMMUZ 1959

KERKÜK KATLİAMI

14 TEMMUZ 1959

